

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА НІМЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОЇ
МЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Виконала: студентка 6 курсу, групи
8.035нп
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.043 Германські мови
та
літератури (переклад включно), перша
– німецька
освітньо-професійної програми
Переклад (німецький)
Фурсенко Дар'я Олексіївна
Керівник к.ф.н., доц. Вапіров С.Ю.
Рецензент д.ф.н., доц. Прохоров В.Ф.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології

Кафедра німецької філології та перекладу

Рівень вищої освіти магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.043 Германські мови та література (переклад включно)

Освітня програма Переклад (німецький)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Вапіров С.Ю.

« _____ » _____ 2021 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА**

ФУРСЕНКО ДАР'І ОЛЕКСІЇВНІ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту) Особливості перекладу німецької метеорологічної лексики українською мовою
2. Керівник роботи к.ф.н., доц. Вапіров С.Ю.,
затверджені наказом ЗНУ від «08» квітня 2021 року №566-с
3. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проєкту) 8 грудня 2021 року.
4. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту) науково теоретичні засади перекладознавства, словники німецької мови.
5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) здійснити огляд теоретичних джерел; 2) класифікувати фразеологізми з компонентом-метеонімом у фокусі перекладознавчого аспекту; 3) виявити способи та прийоми перекладу метеорологічної лексики.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Вапіров С.В., к.ф.н., доц.	05.05.2021	05.05.2021
Розділ 1	Вапіров С.В., к.ф.н., доц.	15.06.2021	15.06.2021
Розділ 2	Вапіров С.В., к.ф.н., доц.	05.09.2021	05.09.2021
Висновки	Вапіров С.В., к.ф.н., доц.	20.11.2021	20.11.2021

7. Дата видачі завдання 5 травня 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з\п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	Травень 2021	Виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	Травень 2021	Виконано
3.	Написання вступу та теоретичного розділу	Червень 2021	Виконано
4.	Написання практичного розділу	Жовтень 2021	Виконано
5.	Формулювання висновків	Листопад 2021	Виконано
6.	Проходження нормоконтролю	Грудень 2021	Виконано
7.	Одержання відгуку та рецензії	Грудень 2021	Виконано
8.	Захист	Грудень 2021	Виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант _____
(підпис)

Д. О. Фурсенко
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____
(підпис)

С. Ю. Вапіров
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____
(підпис)

_____ (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Загальна кількість сторінок 67, кількість використаних джерел 68.

Об'єкт дослідження: лексичні та фразеологічні одиниці з метеорологічним компонентом у німецькій та українській мові.

Мета роботи: виявлення та аналіз особливостей перекладу лексичних та фразеологічних одиниць з метеорологічним компонентом з німецької мови на українську.

Теоретико-методологічні засади: наукові праці Я.Е. Левченко. М. Гуріна (метеорологічна лексика у фокусі лінгвокультурології), В. І. Карабана, І.В. Корунець (теорія та практика перекладу), В. М. Мокієнко, Н.А. Хомякової (лінгвокультурний та перекладацький аспект фразеології).

Отримані результати: в ході аналізу наповненості тематичної групи було встановлено, що крім загальноживаної лексики групу наповнюють лексичні одиниці, що становлять певні складнощі для їх інтерпретації та перекладу. Такі складнощі обумовлені як структурно-семантичною, так і прагматичною специфікою аналізованих одиниць. З семантико-стилістичної точки зору значну частину лексики можна охарактеризувати як метафоричні утворення, переважно розмовного характеру, що значно розширюють синонімічні та гіперо-гіпонімічні ряди тематичної групи.

В ході дослідження було визначено 2 категорії фразеологізмів, що містять компонент-метеонім.

Ключові слова: метеорологічна лексика, семантичний компонент, метафора, просторіччя, фразеологізм, перекладацький прийом, перекладацька трансформація.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 МЕТЕОРОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА У ФОКУСІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА.....	7

1.1	Принципи тематичної класифікації лексики.....	7
1.2	Статус метеорологічної лексики у мовні картині світу.....	13
1.3	Стилістична диференціація лексики як перекладацька проблема.....	20
1.1.1	Прийоми перекладу композитів.....	20
1.1.2	Прийоми перекладу метафор.....	23
1.1.3	Прийоми перекладу просторіччя.....	26
1.4	Фразеологічні одиниці з компонентом- метеонімом як джерело національно-культурної інформації.....	27
РОЗДІЛ 2 ЛЕКСИЧНА СЕМАНТИКА МЕТЕОНІМІВ У ПЕРЕКЛАДІ...		31
2.1	Лексичні репрезентанти групи «WETTER»у перекладі.....	31
2.2	Лексичні репрезентанти групи «NIEDERSCHLÄGE»у перекладі.....	35
2.3	Лексичні репрезентанти групи «BEWÖLKUNG» у перекладі.....	38
2.4	Лексичні репрезентанти групи «LAUTUNDLICHERERSCHINUNGEN» у перекладі.....	38
2.5	Лексичні репрезентанти групи «WIND» у перекладі.....	40
РОЗДІЛ 3 ФРАЗЕОЛОГІЧНА СЕМАНТИКА МЕТЕОНІМІВ У ПЕРЕКЛАДІ.....		42
3.1	Переклад фразеологізмів із збереженням образної (метеорологічної) основи.....	44
3.2	Переклад фразеологізмів без збереження образної (метеорологічної) основи.....	46
ВИСНОВКИ.....		51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		54

ВСТУП

Мова є сховищем народного духу, культури. Вивчення мов світу – це також всесвітня історія думок і почуттів людства (В. фон Гумбольдт). Аналіз мовного матеріалу дозволяє отримати уявлення про історію і культуру, свідомість і характер того або іншого народу.

Презентована магістерська дисертація присвячена аналізу німецької метеорологічної лексики і фразеології з позицій лінгвокультурології та перекладознавства. У процесі сприйняття і пізнання навколишнього світу людина намагається не лише вивчити погодні явища, але і найменувати, описати, оцінити їх. Усі ці знання відбиваються в природній мові за допомогою особливих одиниць – метеонімів. При цьому під метеонімами розуміються лексеми, що характеризують стан атмосфери, теплообіг і тепловий режим в атмосфері і на земній поверхні, вологообіг в атмосфері і на земній поверхні, рух атмосфери і її частин, а також електричні, акустичні і оптичні явища в атмосфері (С.П. Хромов, Л.І. Мамонтова).

Багато невирішених питань залишається і в теорії та практиці перекладу цих одиниць з німецької на українську мову. У вітчизняному перекладознавстві ще не існує комплексного дослідження і остаточного вирішення багатьох проблем, пов'язаних з особливостями перекладу німецьких метеонімів українською мовою, що й зумовило вибір даної теми та пояснює **актуальність** дослідження.

Об'єктом дослідження є лексеми-метеоніми та фразеологічні одиниці з компонентом-метеонімом в німецькій та українській мовах. Предмет дослідження – особливості перекладу цих мовних одиниць з німецької мови на українську.

Мета роботи – проаналізувати структурно-семантичні особливості та стилістичну функцію метеонімів, звертаючи увагу на їх національну своєрідність у німецькій мові та засоби їхньої передачі українською мовою.

Для досягнення зазначеної мети ставляться наступні **завдання**:

- визначення теоретичної бази дослідження і міру вивченості зазначеної проблематики у парадигмі сучасного перекладознавства;
- встановлення тематичної своєрідності німецьких метеонімів;
- аналіз структурно-семантичних, стилістичних особливостей німецької метеорологічної лексики, що є релевантними для перекладу;
- класифікація фразеологізмів з компонентом-метеонімом з позицій перекладознавства;
- виявлення способів та прийомів перекладу метеорологічної лексики та фразеології.

Для вирішення поставлених завдань були використані загальнонаукові **методи** (опис, узагальнення, класифікація тощо), а також спеціальні методи лінгвістичного дослідження: компонентний, метод семантичних опозицій, елементи стилістичного аналізу та перекладацький аналіз.

Теоретична значущість роботи полягає у виявленні можливостей системного опису метеорологічної лексики і фразеології німецької мови з використанням наукових основ лексикології, фразеології і лексикографії; у визначенні шляхів подолання труднощів перекладу метеонімів на парадигматичному та синтагматичному рівнях.

Практична значущість дослідження полягає в можливості використання результатів дослідження в ході розробки і читання курсів ВНЗ з загального мовознавства, теорії та практики перекладу, лексикології та фразеології німецької мови, в практиці навчання міжкультурної комунікації, а також в практиці складання словників, навчальних посібників і спецкурсів з німецько-української лексикології та фразеології.

Матеріалом дослідження слугували дані тлумачних [Duden 2006, Wahrig 1998, Великий німецько-український словник 2007], тематичних [Dornseiff 1993], фразеологічних [Rlappenbach 1978] та словників синонімів [Словник синонімів української мови 2013, Vulitta 1991]. Матеріал був дібраний з вказаних джерел методом суцільної вибірки. Загальний обсяг проаналізованого матеріалу складає близько 386 лексичних одиниць і фразеологізмів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше робиться спроба

перекладацького дослідження метеорологічної лексики і фразеології в німецькій мові. Проведений аналіз образно-метафоричної природи метеорологічної лексики та фразеології, перекладацька класифікація фразеологізмів з компонентом-метеонімом, дозволяють прослідити національно-культурну специфіку німецької метеорологічної лексики, можливості передачі її структурно-семантичних та стилістичних особливостей у перекладі на українську мову. Дослідження надає теоретичний і практичний матеріал для викладання німецької мови як іноземної, для створення двомовних словників нового типу і тим самим сприяє досягненню взаєморозуміння носіїв різних мов в процесі міжкультурної комунікації.

Структура роботи: дослідження складається із вступу, 3 розділів, висновків та списку використаної літератури, що включає 86 найменувань списку лексикографічних видань.

У вступі обґрунтовуються тема, матеріал та методика дослідження, розкриваються об'єкт та предмет дослідження, мета, наукова новизна, актуальність, методи дослідження, цілі, завдання магістерської роботи та практична цінність.

У першому розділі здійснюється систематизований опис метеорологічної тематики, визначається статус метеорологічної лексики у мовній картині світу, аналізуються труднощі перекладу метеорологічних композитів, метафор, просторіччя.

Другий розділ присвячений дослідженню семантики метеорологічних груп лексики та проблем перекладу їх конститuentів.

У третьому 3 встановлюються та описуються прийоми перекладу фразеологізмів з метеорологічним компонентом.

У висновках презентовані основні результати дослідження.

РОЗДІЛ 1 МЕТЕОРОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА У ФОКУСІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

1.1 Принципи тематичної класифікації лексики

Відомо, що ідеї єдності мови і мислення, що зародилися в лінгвістиці на початку XIX століття, привели до появи в мовознавстві когнітивної лінгвістики, що пізніше стала одним із його основних напрямків. Така популярність визначається, на наш погляд, інтересом до складних процесів категоризації зовнішнього світу, що відбуваються насамперед у словниковому складі мови і безпосередньо пов'язані з переробкою, збереженням знань і досвіду носіїв мови. Проникнення в сутність цих процесів допомагає з'ясувати багато питань щодо формування мовної картини світу, виявити її національно специфічні характеристики. Основою таких досліджень є звернення до таких форм організації лексики, як семантичне поле, тематична група, семантичний клас тощо.

Треба сказати, що у сучасному мовознавстві досить міцно утвердилася теза про системність як мови в цілому, так і її лексики. Щоправда, сам феномен системи багато авторів трактують по-різному. Це пов'язано, вочевидь, зі складністю організації мета-системи мови, відкритістю, її кількісною неосяжністю, що змушує визнати, що опис усього словника будь-якої мови – справа неблизької історичної перспективи.

Проведений аналіз спеціальної літератури, присвяченої питанням класифікації словникового складу мови, показав, що серед фахівців немає єдиної думки у вирішенні цієї проблеми. Одні мовознавці виходять у своїх дослідженнях з теорії «поля», засновниками та представниками якої є Й. Трір, В. Порціг, і продовжують систематизувати лексику, спираючись здебільшого на семантичний аспект [Канонік, Шкаровецька 2015]. Результати їхніх досліджень знайшли своє відбиття в концепціях багатьох мовознавців наступних поколінь, що займалися аналізом тематичних та лексико-семантичних груп, розрядів.

Інші, такі як О. Л. Орендарчук, дотримуються думки, що семантичні особливості та зміни неможливо розглядати, не беручи до уваги граматичний аспект мовних явищ [Орендарчук 2008].

Безперечно, що кожний з авторів має повне право обирати власну відправну точку, чи то граматику, чи то семантику, чи то окремий аспект лінгвістичної семіотики. Будь-яка стратифікація лексики буде науково коректною, якщо вихідна позиція витримана автором до кінця і не зазнала еkleктичних нашарувань. Але варто чітко розуміти, що класифікації подібного роду, засновані на приватному аспекті, не можуть претендувати на повноту і вичерпність. Тому є свій резон у виділенні структурних одиниць нижнього рівня (лексичних розрядів, ЛСГ, лексико-граматичних полів тощо).

Останні десятиріччя відзначені особливим інтересом до класифікації лексичних одиниць на основі загального кола уявлень, понять. Одним з найбільш показових факторів для характеристики особливостей бачення тієї чи іншої етнічної групи є структура семантичних полів (насамперед склад семантем і принципи організації їхніх взаємозв'язків, зокрема набір диференційних ознак) [Ситянина 2004, с. 32]. Аналіз специфіки її мовної сегментації саме на семантичному (понятійному) рівні заслуговує на особливу увагу ще і тому, що не завжди та чи інша семантема представлена в мові, будь-то стандартна або діалектна мова, окремою лексемою і виражається найчастіше описово.

Н. Ф. Аліференко розуміє мову «як системне утворення, одиниці якого знаходяться у закономірних зв'язках та відношеннях, взаємно обумовлюючи одна одну» [Алиференко 2004, с. 15]. Інакше кажучи, мова є сукупністю систем [Жайворонок 1999, с. 33], «систематичним цілим, яке містить все, що можна уявити, і яка складається з систем, кожна з яких охоплює певну частину цих явищ» [Левицкий 2006, с. 88]. Але якщо системність фонологічного рівня і граматики вмовознавців не викликала сумнівів, то що до системності лексики їх погляди не збігалися.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики системність лексичного рівня не підлягає сумнівам та носить складний характер, відрізняючись від системності

фонологічного та граматичногорівнів [Кондратенко 1994, с. 5]. Те, що кожна мова у певному сенсі по-своєму членує позамовну дійсність і по-своєму відбиває реальні зв'язки, що існують між різноманітними предметами, було давно помічено дослідниками. Завдяки цим позамовним зв'язкам слова об'єднуються у групи, які можна назвати *тематичними*. Загальні тематичні зв'язки об'єднують, як правило, колосальну кількість слів, створюючи більш-менш великі групи. Прийнято вважати, що такі групи охоплюють найчастіше лексику, що характеризується граматичною різноманітністю, тобто іменники, дієслова, прикметники тощо. Наприклад, М.І. Мостовий дотримується думки, що групи слів, відбиваючи взаємодію предметів, людей, подій, думок, дій, відносяться до різних частин мови [Мостовий 1993, с. 127].

У цьому зв'язку слід згадати також словник П.М.Роже, при укладанні якого автор не обмежився зіставленням граматично однорідних слів, а об'єднав у різних підрозділах однієї статті різні частини мови, а також залучив до аналізу сполучення з декількох слів. За аналогічним принципом побудовано словник Ф.Дорнзайфа “Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen”, що включає в себе 20 тематичних рубрик слів, об'єднаних за принципом спільності понять.

Оскільки потреба системного аналізу лексики метеорологічних процесів є досить актуальною, то необхідним є визначення обсягу відповідної лексики, проведення її класифікації за тематичними критеріями. У першу чергу, треба враховувати референційну віднесеність мовних знаків як елементів семіозиса. Референтом може виступати будь-яке явище або предмет оточуючого світу, що існує за певних умов і з певною метою. Саме ці складові визначають структуру референта, яка може бути цілком або частково імплікованою в семантиці лексичної одиниці.

Зазначимо, що значення слова, його цінність залежить тією чи іншою мірою від значень інших семантично пов'язаних із ним слів, від місця слова в лексико-семантичній парадигмі, тобто від його парадигматичних відношень. М. П. Кочерган підкреслює, що «порівнюватися повинні парадигматичні групи (підсистеми, поля, лексико-семантичні групи, синонімічні ряди тощо)» [Кочерган 2006, с. 39]. Серед прийомів вивчення лексичної системи важливе

місце займає класифікація лексичного матеріалу за лексико-семантичними полями (ЛСП), лексико-тематичними групами (ЛТГ), лексико-семантичними групами (ЛСГ) тощо.

Кількість та склад тематичних груп визначаються будовою категорійно-поняттєвого апарату певної науки. На думку Ф. Філіна, «об'єднання слів базуються не на лексико-семантичних зв'язках, а на класифікації самих предметів та явищ, такі об'єднання слів можна назвати тематичними словниковими групами» [Филин 1982, с. 526]. Як зауважує А. Критенко, предмет відповідає слову не прямо, а через систему значень слова, з одного боку, і через систему близьких, тематично об'єднаних слів – з другого [Критенко 1992, с. 199].

Синонімічні відношення є «одним із проявів внутрішньо системних зв'язків між елементами мови» [Паморозская 1975, с. 208] та є характерною рисою лексики. В.В. Левицький під синонімами розуміє «слова, повністю або частково співпадаючі денотативно, а також по сигніфікативному і структурному компонентам, а тому здатні до взаємозаміни в тексті без суттєвої зміни смислу цього тексту» [Левицкий 2006, с. 263] і виділяє наступні типи синонімів: абсолютні, семантичні, семантико-стилістичні, контекстуальні [Левицкий 2006, с. 265].

Абсолютні синоніми, існування яких піддається сумнівам [Прохоров 1997, с. 31], є повністю ідентичними. Серед назв явищ природи дуже широко представлені семантичні (ідеографічні) синоніми, які відтіняють різні сторони означуваного об'єкту, різний ступень прояву ознаки, дії тощо. Синоніми набувають цей поняттєвий (ідеографічний) характер якщо їх уточнююча (диференційна) функція є здебільшого поняттєвою [Grimm 1990, S. 68]. Наприклад, синоніми в російській мові *метель*, *вьюга*, *буран*, *пурга* мають цілу низку відмінних рис, деякі з яких наступні: найбільшу інтенсивність позначає слово *буран*, під час *метели* сніг переміщується вздовж землі, під час *вьюги* закручується, а під час *бурана* обвалюється, *буран* спостерігається на великих відкритих територіях тощо. Наявність антонімічних зв'язків є однією з найважливіших ознак системності лексики.

Тематичні групи (ТГ) метеорологічної лексики різні за кількісним складом. Крім того, вони можуть бути як структурно простими, так і складними, тобто включати в себе кілька лексичних груп (ЛГ), що мають узагальнене значення. Щодо тематичних груп, Ф. Філін зазначав: «Тематичні групи слів, навіть якщо не мати на увазі умовність (з точки зору лінгвіста) їх об'єднання (залежно від мети класифікації словникового матеріалу), належать до явищ мови лише у тому сенсі, що можуть бути показниками росту (чи спадання) позначень певного кола реалій. Базуючись тільки на аналізі тематичних об'єднань слів, мовознавець може робити різні висновки і передбачення, важливі для історичного вивчення мови, але в нього не буде ніяких підстав судити про внутрішні закономірності розвитку словникового складу» [Філін 1982; с. 536].

Належність до тематичного угруповання одного ієрархічного рівня визначається за наявністю спільної архісеми (родової семи); диференційні семи кваліфікувались як маркери видових відмінностей. На думку О. Кубрякової, оскільки дефініція визначається як описово-класифікаційна, вона повинна містити слово-ідентифікатор, що вказує у сфері іменників на його родову належність (в аспекті встановлення родо-видових відношень між предметом, позначеним мотивуючим словом, та предметом, позначеним мотивованим знаком), а в класі слів-ознак (дієслів і прикметників) – на їх належність до того чи того семантичного розряду слів [Кубрякова 1991, с. 54].

Не підлягає сумніву, що неабияку цінність для репрезентації знань народу про світ і природу має метеорологічна лексика та фразеологія. Для характеристики з цих позицій особливостей такого фрагмента мовної картини світу, як метеорологічні явища в німецькій мові можна виділити наступні тематичні групи: «дощ», «сніг», «хмари», «переміщення повітряних мас», «вітер», «світлові й акустичні атмосферні явища», «загальний стан атмосфери».

Метеорологічна лексика українських говірок, на думку М. Гуріна об'єднується в єдину мікросистему, яка, у свою чергу, поділяється на лексико-семантичні групи, пов'язані між собою семантично, мають спільний семантичний компонент та різняться цілою низкою диференційних ознак. При

цьому під диференційними ознаками розуміються ознаки, за якими слова, що входять до цієї групи, протиставляються один одному» [Гурін 2002, с. 23].

Слід сказати, що межі однієї мікросистеми не є замкнутими. Окремі лексеми можуть входити в декілька мікросистем, створюючи складні перехрещення різних систем. Усередині кожної лексико-семантичної групи виділяються підгрупи, які у свою чергу підрозділяються на ще дрібніші одиниці. Об'єднання слів в такі системи відбувається на основі їх семантичної взаємозалежності, на основі семантичної спільності їх лексичних значень. В межах однієї мікросистеми об'єднуються лексеми, пов'язані системними відношеннями: синонімічні слова і слова, що протиставляються як антоніми.

У німецькомовній картині світу метеорологічна лексика (МЛ) є розвинутою системою найменувань різновидів процесу випадання дощу: крім указівки на його слабку інтенсивність, німецькі метеоніми фіксують випадання сильного, а також сильного тривалого дощу і дощу, що падає великими краплями. З іншого боку, в українській мові відзначені такі семанти, як «короткочасний дощ» (без зв'язку з інтенсивністю його випадання), «дощ, що йде з перервами», «дощ, супроводжуваний вітром» і «дощ у безвітряну погоду», «літній дощ», «дощ, що підмиває землю», «дощ, що наносить шкоду рослинам». Деякі семанти, збігаючись у референті, відрізняються актуальною на семантичному рівні ознакою.

За результатами первісного аналізу теоретичного матеріалу, можна стверджувати, що мова є системним утворенням, одиниці якого перебувають у зв'язку одна з одною та вступають, таким чином, у парадигматичні і синтагматичні відношення. В результаті дослідження лексем напозначення явищ природи було встановлено характер системних відношень між найменуваннями цієї групи та представлено її структурну організацію. Назви явищ природи характеризуються такими типами відношень як іпонімія, синонімія та антонімія. Синонімічні відношення в ТГ назв явищ природи представлені ідеографічними синонімами, а антонімічні – градуальними антонімами.

1.2 Статус метеорологічної лексики у мовній картині світу

У процесі сприйняття і пізнання людиною навколишнього світу робились спроби не лише вивчити погодні явища, але і найменувати, описати, оцінити їх. Специфіку еволюційного розвитку метеорологічної термінології неможливо виявити без врахування метеорологічної лексики, що передувала їй і що стала її джерелом, що відобразила «доінструментальні» уявлення людини про природу, адже традиція спостережень за погодою бере свій початок у глибокій старовині [Левченко 2000, с. 9]. Стан атмосфери мав тоді велике значення в практичній діяльності селянина. У результаті багатовікових спостережень складається навіть народна «служба погодознавства». Виявлені народом закономірності оформилися як народні прикмети – перші емпіричні спроби передбачення погоди.

Природа референту «погодні умови» завжди вважається складною та багатогранною. Так, відомо, що дієслова зі значенням погодних явищ не мають свого носія. Тому в складі групи можна зустріти конституенти, що позначають в інших значеннях звукоутворення або випромінювання світла (*donnern, blitzen*) [Вапіров 2000, с. 9].

Для урахування специфіки очікуваного синоптичного процесу і впливу регіональних особливостей території, для якої складається прогноз, у випадку якщо прогнозовані метеорологічні величини і явища погоди в окремих частинах території значно розрізняються, застосовують додаткові градації. Для виділення окремих частин території використовують характеристики географічного положення (захід, південь, північна половина, центральні райони тощо, а також особливості рельєфу місцевості (низини, долини, передгір'я, перевали, гори тощо).

Деталізація прогнозу погоди по території або пункту з використанням додаткової градації і термінів «в окремих районах» або «місцями» допускається, як правило, за наявності впливу (дії) атмосферних процесів (явищ)

мезометеорологічного масштабу: 1) зливових опадів, гроз, граду, шквалу, пов'язаних з розвитком інтенсивної конвекції; 2) туманів і температури повітря (включаючи заморожування в повітрі і на ґрунті), обумовлених впливом особливостей рельєфу місцевості або радіаційними чинниками (припливом сонячної радіації в атмосферу і на земну поверхню, її поглинанням, розсіянням, віддзеркаленням, власним випромінюванням земної поверхні і атмосфери).

Усі ці знання відбиваються в природній мові за допомогою особливих одиниць— метеонімів. Під метеонімами розуміються лексеми, що характеризують стан і будову атмосфери, теплообіг і тепловий режим в атмосфері і на земній поверхні, волого обіг в атмосфері і на земній поверхні, рух атмосфери і її частин, а також електричні, акустичні і оптичні явища в атмосфері [Хромов, Мамонтов 2002, с.3].

Лексика, що позначає метеорологічні явища та процеси, характеризується відносною своєю стабільністю складу протягом багатьох століть і достатнім ступенем репрезентативності в лексикографічних джерелах. У передмові до «Словника метеорологічної лексики орловських говірок» О.А. Макушева зазначає, що ця тематична група є однією з найцікавіших та значущих у словниковому словнику Орловської області. Метеорологічна лексика належить до основного словникового фонду мови, регулярна, стабільна в силу екстралінгвістичних факторів, відрізняється від інших тематичних груп найменшею відкритістю, викликає значний інтерес для історичної лексикології та мови в цілому.

На сьогоднішній день лексика на позначення погодних умов розглядається як складова частина *терміносистеми, загальноживаної лексики та діалектного тезаурусу*. Більшість робіт присвячено синтетичному дослідженню перших двох варіантів. Так, Я.Р. Левченко виділяє у своїй кандидатській дисертації 10 груп іменників із узагальненим значенням «Погода» в залежності від того, з якими реаліями зв'язує їх «найближче» значення:

1. Іменники на позначення сукупності метеорологічних характеристик в цілому (*погода, непогода*);

2. Іменники на позначення співвідношення стійких характеристик погоди (*клімат, мікроклімат*);

3. Іменники на позначення субстанцій погодних умов (*атмосфера, повітря*);

4. Іменники на позначення особливостей стану атмосфери (*тиск*);

4.1 Іменники, які називають скупчення зібраних в атмосфері дрібних крапель води (*хмара, туча*);

4.2. Іменники, що називають ознаку погоди за ступенем скупчення дрібних крапель води, зібраних в атмосфері (*хмарність, ясність*);

5. Іменники, які характеризують рух, пересування повітря в атмосфері, пов'язане зі зміною погодних умов (*вітер, бриз*);

6. Іменники на позначення температурних характеристик та факторів, які їх визначають:

6.1. Іменники, що позначають загальні відомості про температурні характеристики (*температура, градус*);

6.2. Іменники, що називають погоду, вищу за 0°, і фактори, які її визначають (*тепло, сонце*);

6.3. Іменники, що називають погоду, нижчу за 0°, і фактори, які її визначають (*холод, мороз*);

7. Іменники – назви опадів:

7.1. Власне опади (*дощ, сніг*);

7.2. Іменники, що є назвами утворень від опадів (*калюжа, сугроб*);

8. Іменники, які характеризують погоду за наявністю вологи (*вологість*);

9. Іменники, які характеризують погоду за ознакою “відсутність вологи”;

10. Іменники, які означають високий ступінь вияву різних характеристик погоди (*стихія*); 10.1. Іменники, які означають високий ступінь вияву різних характеристик погоди, що зумовлені електричним розрядом в атмосфері (*гроза, грім*)[Левченко 2000, 10].

Крім того, авторка зазначає, що виділені групи не існують ізольовано. Їх взаємозв'язок відбивається через наявність 8 перехідних груп (П.Г.): П.Г.1. – між підгрупою 10 і підгрупою 5. Сильні прояви різних характеристик погоди,

що супроводжуються рухом, пересуванням повітря в атмосфері (*буря, ураган*). П.Г.2. – між підгрупою 10 і підгрупою 7. Сильні прояви різних характеристик погоди, що супроводжуються опадами (*завірюха, повінь*). П.Г.3. – між підгрупою 5 і підгрупою 9. Рух, пересування повітря в атмосфері, зумовлене відсутністю вологи (*задуха, суховій*). П.Г. 4. – між підгрупою 8 і мікрогрупою 6.3. Іменники з семами “наявність вологи” та “температура нижча за 0°C” (*ожеледь, замерзання*). П.Г. 5. – між підгрупою 8 і мікрогрупою 6.2. Іменники з семами “наявність вологи”, “температура, вища за 0°C” (*танення, льодохід*). П.Г. 6. – між підгрупою 8, мікрогрупою 6.2. і мікрогрупою 7.1. Іменники з семами “наявність вологи”, “наявність опадів” і “температура, вища за 0°C” (*наводок*). П.Г. 7. – між підгрупою 8 і мікрогрупою 7.1. Іменники з семами “наявність вологи” та “зумовленість опадами” (*вогкість, сльота*). П.Г. 8. – між підгрупою 4 і підгрупою 10. Стан атмосфери, пов’язаний із рухом повітря і зумовлений високим ступенем вияву різних характеристик погоди (*циклон, антициклон*).

Слова, що співвідносяться з поняттям «шторм» / «буря», можна віднести, на думку І.М.Серебрянської до концепту водна стихія, до якої входять різноманітні номінації природних об’єктів, пов’язаних із водою. У складі ЛСГ «Водна стихія» окрім назв водоймищ (*річка, озеро, ставок, море, лиман, криниця, болото, джерело, протока, затока, рівчак, океан, сага, заводь*) можна знайти також назви їх атрибутів –*хвиля, шторм, прибій* тощо.

Дослідження В.В. Резцова присвячене семантичним особливостям дієслів, що позначають процеси, що відбуваються в природі (метеорологічні) [Резцов 2001]. Автор приходять до висновку, що зв’язок між значеннями розглянутих лексем відображає особливості мовного розчленовування дійсності в говорах, причому життєдіяльність соціуму і явища природи на рівні мовної свідомості для людини практично не можливо розділити.

Вітчизняна дослідниця Т. В Шубіна приділяє увагу проблемам уніфікації української термінології та порівняльному аспекту дослідження російських та українських метеонімів. Однак, вона зазначає, що «серед 83 термінів, які нібито вживалися в спеціальній літературі, не всі дійсно виступають термінами, хоча й відомі в українській мові» [Шубіна 2006, с. 50]. Дослідниця наполягає на

необхідності уніфікації антропогеографічних та метеорологічних термінів, при цьому вона не виключає, що ці терміни могли б бути застосовані й до шкільної освіти, і до загального вжитку.

Н. В. Ситяніна наводить, у свою чергу, чотири класифікації загальноновживаних назв явищ природи (НЯП): 1) класифікація НЯП за їх сутністю; 2) класифікація НЯП згідно до їх онтологічного статусу; 3) класифікація НЯП з точки зору їх впливу на людину; 4) класифікація НЯП за їх періодичністю [Ситяніна 1978, с. 8]. Дещо інший підхід пропонує у своїй класифікації А.О. Пихтєєва: 1) найменування типів погоди; 2) найменування атмосферних опадів; 3) найменування видів вітру; 4) найменування станів води; 5) найменування видів річногосьоду; 6) найменування видів снігового покриву [Пыхтеева 2004, с. 6]. У свою чергу О. Б. Пойда виділяє 5 ЛСГ: потоки повітря, опади, завірюхи, повені, випарування [Пойда 1988, с. 8].

У дослідженні А.Ф.Малюги робиться спроба тематичної класифікації НЯП з огляду на сферу проходження явища. Так, в ході аналізу відібраного словникового матеріалу, а також з огляду на існуючі наукові класифікації природних явищ, всі лексеми було розподілено на підгрупи та виділено ЛСГ групи в середині цих підгруп [Малюга 2010, с. 131]. Так, у межах зазначеної ТГ виділяються ЛСГ, наприклад, ТГ *опади* складається з наступних лексико-семантичних груп: ЛСГ *дощ*, ЛСГ *сніг*, ЛСГ *град*, ЛСГ *іней* та ЛСГ *роса*. При цьому лексеми в середині різних ЛСГ вступають у відношення гіпонімії, синонімії, антонімії, протиставлення та меронімії, які є найпоширенішими різновидами семантичних відносин, адже “ми сприймаємо світ в межах подібностей, відмінностей, протиставлень та включень – загальних категорій сприйняття” [Бурячок 1985, с. 44].

Треба сказати, що деякі ділянки зазначеної лексики розглядались у дисертаційному дослідженні С.Ю.Вапірова на матеріалі граматично окресленого угруповання дієслів. Так, на думку автора, дієслова зі значенням **природних явищ**, що належать до розряду динамічних, можна розподілити за трьома підгрупами:

- дієслова фізико-хімічних явищ: *kristallisieren* – “Kristalle bilden”, *modern* –

“Moder ansetzen, in Moder übergehen”, *schimmeln* –“sich im Schimmel bedecken, schimmelig werden”, *eitern* –“Eiter absondern”, *schwüren* –“eitern u. schmerzen”, *gangränisieren*– “gangränös werden”, *gelieren* –“zu einer halbfesten Masse, zu Gelee werden”,

- дієсловапогоднихявищ: *regnen* –“ (von Niederschlag) als Regen zur Erde fallen”, *schneien* –“(von Niederschlag) als Schnee zur Erde fallen”,*stiemen* – “in kleinen, dichten Flocken stark schneien”, *fisseln* – “längere Zeit hindurch dünn, fein regnen od. schneien; nieseln”, *nässeln* –“leise regnen”, *nibeln* –“fein regnen”,

- дієсловачасовоїциклічності: *dämmern* – “dämmrig werden; Morgen, Abend werden”, *dunkeln*–“langsam dunkel werden”, *düstern*– “düster werden”, *tagen*– “dämmern”, *sommern* – “Sommer werden”, *wintern* –“Winter werden”.

Однак слід сказати, що левову частку загальноживаної і діалектної лексики зі значенням погодних умов складають метафоричні утворення.

Проміжну ланку у соціолінгвістичній класифікації метеорологічної лексики займає так звана *народна метеорологія*. На важливе місце народних метеонімів у розмовній мові вказує С. А. Макарчук [Макарчук 2004]. Так, багата українська термінологія в цій галузі народних знань засвідчує про високий рівень обізнаності з метеорологічними явищами, пильну і вдумливу увагу та спостережливість за найдрібнішими змінами в погоді. Справа в тому, що впродовж століть у процесі виробничої діяльності, постійного спілкування народу з природою склалися багаті традиційні знання, які давали змогу виживати у нелегких умовах натурального і напівнатурального способу господарювання. Ці знання допомагали хліборобам орієнтуватися в просторі, пристосуватися до природних умов, здійснювати потрібні виміри й обрахунки, прогнозувати результати праці, пізнавати світ.

Для характеристики метеонімів як окремого фрагмента мовної картини світу пропонуємо виділяти такі тематичні групи, як «дощ», «сніг», « хмари», «переміщення повітряних мас, вітер», «світлові і акустичні атмосферні явища», «загальний стан атмосфери».

1.3 Стилiстична диференціяція лексики як перекладацька проблема

1.3.1 Прийоми перекладу композитів. У німецькій мові найпродуктивнішим способом словотворення є словоскладання [Степанова 1982; Архипова 2000]. Саме тому нові слова, в тому числі й терміни, у своїй переважній більшості «створюються за рахунок утворення композитів» [Архипова 2000, с. 6]. Це пояснюється тим, що нові слова створені за допомогою засобів, які вже є в мові та найбільш оптимальні для передачі інформації, оскільки вони дозволяють висловити максимальну кількість відомостей у стислій та місткій формі. Однак ситуація ускладнюється тим, що поруч із загальноживаними складними словами, які зафіксовані у словниках, у технічній фаховій літературі є велика кількість термінів та оказіональних утворень, які створюються носієм мови у відповідності до його інтенції. Тому є нагальна потреба в дослідженні механізмів створення похідних слів, а також в аналізі перекладу складних одиниць такої тематичної групи, як метеорологія.

У німецькому метеорологічному вокабулярі надзвичайного поширення отримали складні слова, які утворюються шляхом поєднання декількох основ: *Hundswetter, Gewitterregen, Neuschnee, der Gewittersturm, Hechtwolken*. До переваг цього способу словотвору можна віднести компактність та економність форми термінологічної номінації, а також точність відображення ознак терміну у відповідному термінологічному полі для позначення різних об'єктів дійсності. Крім того, складні терміни завжди коротші, ніж словосполучення і ціліснооформлені, тобто відсутня необхідність граматичного оформлення першого компонента, що відіграє дуже важливу роль, особливо на письмі. Структура складного слова завжди бінарна, де основне слово є формальним й інформаційним стрижнем багатоконпонентного складного слова та визначає граматичні категорії складного слова, як-то рід, число, відмінок, а детермінатив уточнює, доповнює, розширює інформацію, передану основним словом. У свою чергу, детермінати може складатися з двох та більше слів, які перекладаються різними частинами мови.

Порівнюючи німецьку та українську мови, слід зазначити, що словоскладання не є провідним способом словотворення в українській мові.

Так, зокрема, складні українські іменники утворюються в процесі словотворення і входять до словникового запасу мови, а словоскладання в українській мові не є індивідуально-мовним засобом вираження різноманітних зв'язків між предметами та явищами. До того ж, морфологічний склад німецьких іменникових композитів відрізняються від українських більшою різноманітністю. Саме тому переклад німецьких складних іменників часто є непростю перекладацькою проблемою, яку доводиться вирішувати без допомоги словника. Отже, інтерпретація та переклад композитів потребує комплексного підходу: врахування як значення словотворчої моделі, так і значення конститuentів композита, встановлення їхнього взаємозв'язку із контекстом, знання позначуваного предмета чи явища дійсності, тобто його референта чи денотата, та осмислення репрезентованої композитом концептуальної структури.

Як переконливо доводить вибірка, серед німецьких складних метеонімів (138 одиниць) еквівалентна лексика складає всього 35% (48 ЛО), решта 65% (90 ЛО) належать до безеквівалентної, що ускладнює роботу перекладача. Оскільки в німецьких композитах остання частина завжди несе основне значення і визначає при цьому граматичні категорії складного слова, то переклад складного слова слід починати з уточнення значення основного компонента, складових частин, а потім з'єднати всі отримані значення. При перекладі складних метеонімів з німецької мови значна увага має бути приділена точному відтворенню змісту ЛО, тобто вибору слушного значення слова з декількох варіантів, яке відповідає контексту.

Первинний аналіз складних метеонімів дозволяє говорити про такспродуктивні способи перекладу, як:

1) словосполученням “прикметник (напівафікс) + іменник”

Переважає більшість німецьких складних метеонімів становлять визначальні складні іменники з субстантивним першим компонентом, де перший компонент визначає другий. Як правило, перший компонент несе надзвичайне емоційно-експресивне навантаження. Характерною особливістю української мови порівняно з німецькою є широкий вжиток відносних

прикметників, ступень експресивності яких значно нижче ніж їх німецьких відповідників. Відносний прикметник в українській мові, як і перший компонент складного німецького іменника, вказує на ставлення до предмета чи поняття (*Affenhitze, Hundekälte*) і в цьому випадку ми перекладаємо складний термін словосполученням: «**прикметник + іменник**» - *пекельна спека, собачий холод*.

2) простим іменником, який відповідає німецькій складній лексемі. В цьому випадку використовується прийом опущення – відмова від передачі в перекладі семантично надлишкових слів: *Donnerschlag* — *грім*, *Manschwetter* — *сльота*.

3) транскодуванням, для передачі відсутнього відповідного поняття в мові перекладу: *dasPrillerwetter* — *квітнева погода*

4) калькуванням для передачі комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу: *Elmsfeuer* - *вогні святого Ельма*.

Отже, наявність великої кількості безеквівалентних метеонімів щоразу ставить перекладача перед проблемою вибору того чи іншого способу їх передачі. У свою чергу вибір шляху залежить від кількох передумов, як-то: від значимості метеорологічної лексики в контексті; від характеру самої лексики, її місця в лексичних системах мови перекладу й вихідної мови; від самих мов – їх словотворчих можливостей, літературної та мовної традиції. Тому переклад безеквівалентної лексики вимагає ґрунтовних знань перекладацьких трансформацій та базових принципів словоскладання композитів в німецькій мові.

1.3.2. Прийоми перекладу метафор. Вивчення метафоризації в аспекті перекладознавства з увагою до причини складнощів, що часто виникають у трактуванні та перекладі тропу, а також збереження прагматичного аспекту перекладу є необхідним у сучасному суспільстві.

Метафори на позначення метеорологічних умов часто не мають установлених лексичних еквівалентів, бо вони фактично є семантичними

новоутвореннями. Це є основною причиною проблем, що виникають під час перекладу метеорологічної метафори (ММ). Через це пріоритетом сучасних науковців-мовознавців є вироблення алгоритму для точного перекладу тропу зі збереженням семантичного значення та експресивного заряду.

При передачі ММ потрібно пам'ятати про особливість тропу – його образність. Саме тому науковець В. І. Карабан [Карабан 2001, с. 203] розробив класифікацію, виділивши три основні засоби передачі метафоричних термінів:

1) метафоричним словом, яке має однаковий чи схожий характер образності: *Elmsfeuer* — *вогні святого Ельма (про блискавку)*. При такій передачі метафори зберігають експресивний заряд та семантичне навантаження, яке автор мав на увазі;

2) метафоричним словом, яке має інший характер образності: *pissen (ung.)*—*накрапувати (про дощ)*. У цьому випадку використовуються різні лексичні елементи через асоціативні розбіжності носіїв вихідної та цільової мов, однак прагматичне значення зберігається, хоч і зазнавши змін при адаптації;

3) неметафоричним словом: *dieRegengalle* — *дощові хмари, осяяні сонцем*. Передає тільки денотативний зміст німецького метафоричного слова чи словосполучення. Отже, для збереження образності метеорологічної метафори при перекладі необхідно використовувати певні перекладацькі засоби.

Т. А. Казакова запропонувала шість основних правил передачі метафор [Казакова 2008, с. 245–246]:

1) повний переклад: *dasDonnerrollen* – *гуркіт грому*. Оскільки цей спосіб перекладу використовується у випадку збігу правил поєднання та традицій вираження емоційно забарвлених одиниць як в оригіналі, так і в перекладі, він матиме найвищий рівень еквівалентності перекладу та найліпше передаватиме емоційне забарвлення, оскільки сприйматиметься однаково носіями обох мов;

2) заміна: *Hechtwolken* - *витягнуті хмари*. Передача метафори в такий спосіб актуальна, коли між елементами метафори вихідного та цільового тексту існує лексична чи асоціативна невідповідність;

3) паралельний переклад: *dieSchneeblühen* - *снігові хмари*[Зацний 2008, с.

203]. Такий спосіб перекладу метафори використовується, коли вихідний образ тропу необхідно зберегти, не беручи до уваги потребу заміни чи структурного перетворення, бо така передача сенсу заснована на поширеній метафорі;

4) традиційна відповідність доречна у використанні, коли способи вираження метафоричної подібності у вихідній та цільовій мовах різні: *derSchneefresser* — альпійський фен. Варто зазначити, що такий тип передачі метафори поширюється переважно на тропи фольклорного, біблійного, а також античного походження.

Отже, незалежно від рівня володіння перекладачем вихідною та цільовою мовами, при перекладі метеонімів можуть виникнути проблеми з передачею окремих лінгвістичних чи екстралінгвістичних реалій. Щоб цього уникнути, перекладач повинен володіти знаннями у сфері перекладу, а також вміти правильно користуватися енциклопедичними довідниками й мережею Інтернет.

На відміну від української мови, використання метафор в німецькій мові є більш характерним явищем, оскільки в українській метеорологічній лексиці ступінь експресивності менший у порівнянні з німецькою. Необхідно зазначити, що при перекладі метафор сфери метеорології варто враховувати тип метафори, а потім адаптувати її за допомогою окремої перекладацької трансформації. Перекладач повинен завжди намагатися досягати максимально високого рівня еквівалентності в перекладі метафоричних елементів з метою збереження прагматичного аспекту перекладу. Однак у деяких випадках образність метафоричних виразів неможливо адаптувати до реалій української лінгвокультури, що призводить до неминучих втрат при перекладі.

1.3.3. Прийоми перекладу просторіччя. Одним з “проблемних” шарів лексики будь-якої мови при цьому залишається шар стилістично зниженої лексики, лексичне просторіччя, що яскраво відображає менталітет носіїв мови. у сучасній світовій літературі існує тенденція до максимального натуралізму, у зв’язку з чим просторічна лексика представлена в ній дуже широко. І, хоча ставлення до неї залишається неоднозначним, незважаючи на стійку тенденцію до демократизації норми в цілому, ця лексика становить досить вагому,

невід'ємну частину лексики. Цей факт стосується також метеорологічного вокабуляру.

Під лексичним просторіччям, слідом за в. П. Коровушкіним, розглядаємо сукупність неавтономних екзистенціальних мовних форм, що є історично сформованою ієрархічно структурованою лексичною підсистемою національної мови та містить стилістично знижені та соціально марковані лексичні елементи (лексичні соціолектизми) з експресією різної якості — від жартівливо-іронічної та фамільярноглузливої до зневажливої і вульгарної [Коровушкин 2003, с. 55].

Труднощі перекладу лексичного просторіччя можуть бути пов'язані зі ступенем їхньої поширеності й частотності вживання в мові оригіналу та мові перекладу. неоднорідність складу лексичного просторіччя у вихідній та цільовій мовах змушує перекладача здійснювати пошук стилістичного відповідника у межах відповідного стилістично маркованого шару з урахуванням асоціативних конотативних зв'язків [Ткаченко 2006, с. 12], соціокультурних параметрів та функції в тексті. При цьому денотативний рівень відходить на другий план.

Найбільша складність у роботі з сленгом, на думку С.А. Мартос та при його перекладі – знаходження сучасних еквівалентів [Мартос 2004, с. 13]. При перекладі просторіччя найприроднішим є використання функціональних аналогів за наявності їх в мові перекладу. При їх відсутності можна удатися до просторіччя, яке додає тексту, що перекладається, необхідну характеристику відхилення від літературної норми. Часто контекст змушує відмовлятися від вибору однієї з варіантних відповідностей, тоді доводиться шукати новий варіант перекладу - контекстуальну заміну, коли у зв'язку з особливостями конкретного контексту перекладач відмовляється від використання існуючої лексичної відповідності та підбирає варіант перекладу, що підходить лише к даному випадку [Бондаренко 2009, с. 142].

Якщо функціональні аналоги або варіативні відповідності відсутні в мові перекладу, перекладач може вдаватися також до прийому компенсації, сутність якого полягає в тому, що елементи змісту, втрачені при перекладі одиниці в оригіналі, передаються в тексті перекладу іншим засобом, причому необов'язково в тому ж самому місті, що і в оригіналі. Таким чином, в тексті

перекладу створюється інший образ, такого же стилістичного напрямку [Коловская 2004, с. 64]. Перекладачеві важливіше забезпечити стилістичну адекватність перекладу у цілому, ніж зберегти точне розташування стилістичного прийому у тексті. Але це стосується вже не парадигматичного, а синтагматичного рівня перекладу.

Одним із шляхів перекладу стилістично зниженої лексики є використання стилістичного відповідника (одиниці лексичного просторіччя цільової мови). Серед залучених перекладацьких трансформацій Н.С. Жмаєва пропонує залучати описовий переклад, компенсація, опущення, заміна причинно-наслідкового зв'язку, генералізацію, антонімічний переклад, додавання [Жмаєва 2019, с. 22].

Переклад такого виду слів є непростюю та водночас відповідальною справою, адже при неправильному перекладі зміст нового повідомлення може сильно відрізнятись від оригінального і тим самим спотворювати розуміння. Під час перекладі сленгу найприроднішим є використання функціональних аналогів за наявності їх в мові перекладу. При їх відсутності у мові перекладу відшукується контекстуальна заміна або застосовується описовий спосіб.

1.4 Фразеологічні одиниці з компонентом- метеонімом як джерело національно-культурної інформації

Особливу увагу дослідники звертають сьогодні на одну з важливих «складових» мовного образу світу – фразеологічну. Фразеологічний рівень – це достатньо складне мовне утворення, у першу чергу тому, що він розташований у мовній системі між лексичним і синтаксичним рівнями. З лексикою фразеологізми частково перетинаються своїми значеннями, доповнюючи картину світу, яка утворена лексичними одиницями. Проте, на відміну від лексичних одиниць, фразеологічні одиниці репрезентують не картину світу, а лише її окремі фрагменти, особливо актуальні для носіїв мови.

Спостереження за процесами утворення фразеологізмів дозволяють зробити висновок про наявність у фразеосистемі структурних моделей, які

будуються за певними синтаксичними закономірностями. Ю.Д. Апресян стверджує, що “в російській мові усі клітинки семантичної парадигми, для яких відсутні однослівні вирази, заповнюються вільними чи напіввільними словосполученнями” [Апресян 2007, с. 44].

Фразеологія, на одностайну думку лінгвістів, вважається найбільш специфічною і національно-самобутньою галуззю мови. Специфіка ФО часто обумовлена екстралінгвістичними чинниками, що «консервуються» в їх образності. Через ФО дослідники можуть отримати особливі відомості про народ – носія мови. В образному змісті складу фразеологізмів мови втілене культурно-національне світосприйняття. Адже недаремно ці образи закріпилися в словниках і свідомості людей, зберегли своє значення і актуальність. Ймовірно, цьому послужили близькість образів фразеологічних одиниць до поглядів народу, їх точність і яскравість. Як відзначає В.Н. Телія, «сами фразеологические единицы приобретают роль культурных стереотипов» [Телія 1996, с.48]. В мові закріпилися і набули значення фразеологізмів саме ті обороти, які асоціюються з культурно-національними еталонами.

За системою фразеологічних одиниць стоїть культура. У більш широкому сенсі маркований означає «відмічений», тобто той, що відрізняється від загального, нейтрального певним відтінком значення чи експресивним забарвленням [Гамзюк 2000, с.8]. Стосовно нашого дослідження поняття маркованості набуває у певному сенсі значення – забарвлення, а саме етнокультурологічне забарвлення. Адже ми розглядаємо фразеологію у аспекті кореляції мови і культури, що є предметом вивчення лінгвокультурології. Це вивчення пропонує аналіз фразеологізмів як даних про культуру народу, про певний етнос його національні особливості, відображені у лексичному складі мови.

У вивченні національної специфіки фразеологічних систем на лексичному рівні привертає увагу існування не тільки окремих продуктивних компонентів, а й цілих тематичних груп, довкола яких зосереджена фразотворчість у конкретній мові. Так, досить масштабну фразеологічну групу складають в німецькій мові вирази, що мають своїм образним субстратом погодні

атмосферні явища.

Явища природи займають особливе місце у сприйнятті світу людиною та являють собою значний інтерес як об'єкт дослідження, адже саме явища природи тісно пов'язані з матеріальною та духовною культурою людей та впливають на його господарську діяльність. Людина з давніх часів намагалася осмислити оточуючий світ і явища природи знайшли своє відображення у мові одні з перших. Це пояснює відносну стабільність їхнього складу впродовж багатьох століть і достатній ступінь репрезентативності у лексикографічних джерелах.

Метеорологічні умови відіграють важливу роль також у житті німецького етносу, особливо мешканців північної Німеччини; їх відображення у мовній творчості німців цілком закономірне. Смыслотворчим компонентом цілого ряду фразеологізмів цієї тематичної групи є семема «нестійкість, мінливість, ненадійність».

«Національна своєрідність внутрішньої форми кожної мови, – зауважує В. М. Мокієнко, – полягає в тому, що кожний народ по-своєму опановує природу» [Мокієнко 1989, с.23]. О.М. Афанасьєв у контексті метеорологічної теорії розглядає народні уявлення, пов'язані з кішкою. Так, очі кішки, що світяться вночі, стали приводом для порівняння з цими тваринами похмурої хмари, яка виблискує яскравими блискавицями. Російська загадка, що означає денне світло, порівнює його з білою кішкою: “Белая кошка лезет в окошко”, але диметафоричною мовою загадок уподібнюється до чорної кішки [Афанасьєв 1983, с.156].

Для виділення національно-культурного компонента в одній мові, як правило, у ролі індикатора потрібна інша мова. Хоча понятійний світ різних національних спільнот у багато чому співпадає, але мовна система кожного етнічного об'єднання кодує одні й ті самі поняття по-своєму, на основі власного досвіду. А розбіжності між мовами найчастіше виявляються при їх зіставному вивченні. Відмінності мов, зумовлені своєрідністю культури, зводяться до відмінностей у лексиці й фразеології, у лексичних фонах слів з тотожним денотативним значенням; до типологічних особливостей літературних мов; до

своєрідності самого процесу спілкування в різних культурах.

РОЗДІЛ 2 ЛЕКСИЧНА СЕМАНТИКА МЕТЕОНІМІВ У ПЕРЕКЛАДІ

2.1. Лексичні репрезентанти лексичної групи «WETTER» у перекладі

Тематична наповненість групи визначається не тільки денотативною співвіднесеністю з абстрактним референтом, але й окремими референтами конкретно-предметного підґрунтя, як то: «сніг, «дощ», «вітер» тощо.

Треба сказати, що до лексичних репрезентантів групи «Погодні умови» та її складових належать одиниці різних частин мови – іменники, прикметники, більшість яких являють собою діалектні назви. Марковані іменниками стани погоди можна розділити на дві групи:

1) стан, що визначається на основі зорового сприйняття (погода з сильним руйнівним вітром, гроза –непогода з дощем, громом і блискавками, непогода – дощова, похмура погода, відлига – тепла погода, коли таниє сніг; дуже суха погода), туман (непрозоре повітря, насичене водяними парами або крижаними кристалами), шторм –сильна буря на морі і др.);

2) стан погоди, що сприймається через дотик (безвітря –повна відсутність вітру, тиха погода, жара, спека – сильна жара від нагрітого сонцем повітря, мороз /холод, холод – холодний стан повітря, його температура нижча за нуль; холодна погода).

Об'єктом спостереження людини стають передусім факти метеорологічної дійсності, що оцінюються за ознаками **«гарний» - «поганий»**. У такій якісній оцінці як основній психічній реакції людини відбивається суб'єктивне (і об'єктивне) уявлення про реалії зовнішнього світу. Оцінка за протилежними ознаками «гарний» - «поганий» складає основу будь-якого виду людської діяльності, тому ця оцінна опозиція ділить кожен зі світоглядних областей відповідно на гарну і погану зони. А це у свою чергу знаходить свої вираження у конотативній структурі відповідних лексем, що має враховуватись під час їх **перекладацької інтрепретації**.

Так, ядром підгрупи **«погода як атмосферне явище» (1)** є іменник-гіперонім як назва групи – *das Wetter*, що належить до нейтральної лексики. Звертає на себе увагу той факт, що при позначенні природних явищ підкреслюються ознаки, що впливають на біологічне існування людини. У структурі похідного слова, впершу чергу в суфіксі, міститься оцінка. Тому ряди однокореневих слів з різними напівафіксами в німецькій мові позначають, конкретизують, оцінюють реалію. Вже сам вибір того чи іншого метеорологічного явища для експресивної репрезентації свідчить про його значущість для носія мови.

До іменника *das Wetter* примикають префіксальні утворення, складні слова та словосполучення, що позначають різні стани атмосфери: *Pantschwetter, Manschwetter, Dreckwetter, Hexwetter, Hundswetter, Sauwetter, Malafidswetter, Schneegratsch, Prillerwetter. Heuwetter, Herrgottswetter, Unwetter, Ungunst des*

Wetters, Unbilden der Witterung тощо.

Більшість іменників є композитами з коренем *Wetter*.

Особливої значущості в презентації зовнішнього світу набувають іменники, що містять у своїй структурі напівфікси **емоційно-експресивного забарвлення**.

Значимо,

що у використанні словотворчих засобів виразно просліджується вибірковість найменування фактів зовнішнього світу, що мають цінність (позитивну або негативну) в свідомості людини, є життєво або соціально значимими.

Додавання до них напівфіксів типу **Hexe-, Sau-** транслює їм додаткову (негативну) оцінність, а самі композити набувають статусу просторічної лексики.

Для перекладу таких лексем використовується, як правило, **просторічний відповідник** вигляді простої лексеми на кшталт: **негідь, сквира, сльота, мрячка, мжичка**. Але при цьому на жаль втрачається негативна конотація, представлена напівфіксом в німецькій мові.

Погана погода може позначатись також іншими іменниками, що мають **метафоричне значення**: *Morgendunst, Waschküche* (Fliegerspr.), *Wettersturz, Störungsfront, Depression, Toben, Aufruhr der Elemente*. Частина їх свою попри метафоричність має чітко визначенні словникові відповідники, інші вимагають підбір контекстуального синоніма / видової заміни.

Як бачимо, одиницями ЛГ «погода» виступають лексеми і складні найменування різної міри стійкості. Звертає на себе увагу також **метафоричний характер наведених слів**. Гарна погода порівнюється з чимось божественним, м'яким, лагідним, а погана, навпаки, - з диявольським, злим, брудним. Крім того, назви погоди корелюють іноді із застарілими назвами природних явищ та місяців, як наприклад: *Prillerwetter* (погода у квітні). Останній приклад пояснюється ставленням до мінливої погоди у квітні, що підтверджується також народним афоризмом «*April, April, wer weiß, was er will*». У таких випадках перекладач звертається до етимологічної реконструкції лексеми і робить потім її буквальний переклад або підбирає **видовий синонім**, як наприклад, “мінлива погода”.

Інший приклад - лексема *Sauna* - є **гіперболою** у позначенні спеки. Цю

лексему можна перекласти буквально, тому що вона і в українській ментальності референційно співвідноситься зі спекотною атмосферою; як варіант вона може бути перекладеною **описово**. Крім того, семантична опозиція «гарна»-«погана» не завжди прямо пов'язані з певним температурним режимом. Наприклад, спекотна погода позначається лексемами з напівфіксами *Hund-, Affe-*, які містять значний конотативний ореол» [Манакін 2012, с.165] і мають негативну конотацію чогось надмірного: *Hundstage, Affenhitze, Bullenhitze, Hundehitze*.

В розрядах із загальними значеннями «гарна погода» / «погана погода» відмічені лексеми і словосполучення різної міри стійкості для позначення погоди за протиставленими ознаками. Спостерігається деяке переважання лексичних засобів для позначення поганої погоди. У цьому виражається особливе відношення людини до негативних явищ (у тому числі і до поганої погоди). Цей факт пояснюється тим, що дослідникам впадає в очі закріплена у лексемах та сталих словосполученнях схильність **зооморфізмів** до гіперболізації негативного. Іноді це обумовлюється національними рисами характеру, які приписуються носіям певного мікроетносу.

Однак, на наш погляд, це зовсім не свідчить про те, що скажімо, німецька або українська мова найбагатші у плані пейоративної лексики порівняно з іншими мовами. Вважається, що песимізм мови, особливо народної, обумовлений не загальним негативним настроєм його носіїв, а «характерним для тісного екзистенційного простору гострим поглядом на те, що відхиляється від норми» [Weisgetber 1983, S. 970]. Головним при перекладі таких погодних назв є збереження не зооморфної семантики композита (якою б несподіваною та цікавою вона не була), а його **прагматики**. Ця мета повністю узгоджується з постулатом Жака Дерріди щодо преференцій прагматичного компонента перед структурною та семантичною складовою лексеми.

Лексема *Wetter* (стан атмосфери в певному місці, у певний час) може використовуватись разом з конкретизатором, який представлений атрибутом. Більшість прикметників, що характеризують погодні умови, не викликають труднощів перекладу, адже мають іманентну семантику і конвенціональні

словникові відповідники: **warm, lau, linde, mild, mollig** тощо. Питання перекладацького характеру можуть виникати, якщо йдеться про прикметники-композиції типу: **blitzkalt, knitterkalt, hundekalt, bitterkalt. mordsheiss, glühend.** Напівафікси *eis-, hunde-, bitter-* підсилюють інтенсивність температурної ознаки. Переважна кількість прикметників також носить метафоричний характер – порівняння на кшталт: *esistglühend, mordsheiß, esistHitzezumErsticken, (eine) Affenhitze, dieLuftzittert / flimmertvorHitze.*

2.2 Лексичні репрезентанти лексичної групи «NIEDERSCHLÄGE» у перекладі

Картина метеорологічних явищ має низку особливостей на рівні сегментації позамовної дійсності. Так, можна спостерігати розвинену систему найменувань різновидів процесу випадання дощу, що відбивається у лексичному угрупованні з однойменною назвою «дощ» (2): *gurgeln, latschen, lortschern, nässen, sauen.* Гіперо-гіпонімічний ряд лексем очолює безособове дієслово *regnen*; воно має низку контекстуальних синонімів, що належать до різних стилістичних прошарків, як то *pinkeln* (vulgär), *schiffen* (ung.), *seichen* (fam.). Відповідно: *es pinkelt, schiffet, seicht.* **Перекладацькі відповідники** цих слів в українській мові теж носять регіональний та розмовний характер: *ити* (про дощ), *падати, випадати* (час від часу); *дощити* розм. (про дощ - безперервно); *росити, дрібнити, дробити* (дрібними краплями). Але вони майже не містять у своїй семантичній структурі яскраво виражених метафоричних елементів, пов'язаних, наприклад, з фізіологічними процесами людини.

Найбільш значущим семантичним параметром для конститuentів цієї групи є «інтенсивність». В межах цього параметру виділяються характеристики «сильний» - «слабкий», які знайшли відображення у значенні таких іменників та дієслів, як:

- **«сильний»:** *es drischt, giesst, plackert, pladdert, plästert, prescht, regnet, schmaddert, schnürlt* (östr.), *schüttet, strippt, strömt, tratscht, tratscht; gossen, herunterprasseln, bleschn, dröbfln, kübln, schiffm, schittn, hauen* (regional). В

українській мові — це лексеми *доцїти, лупити, сікти, хлюскати, хлюпати*, які містять у собі сему “наносити удар”.

- «слабкий»: *es fisselt, guddert, mistet, pritscht (östr.), schmuddert (nnd.), stippert (nnd.), urfelt, nieselt, rieselt, rinnt, tröpfelt, plätschert*. Доцього розряду можна віднести також іменники з характеристикою «той, щомжичить» - *drieseln, fieseln, meiseln, mieseln, nasseln, noscheln, pimpeln, regneln, saupern, sprühen, tröpfeln*, які в українській мові мають значно меншу кількість відповідників - *моросити, накрапувати*.

Затривалістю референт «дощ» характеризується переважно одностороннє, а саме як короткочасне атмосферне явище: *Flage, Gewitterregen, Schauer, Strichregen*. Сема «тривалий, затяжний» міститься тільки у семантиці лексеми *Nieselregen*.

У дифеніції ЛОє також вказівка на наявність таких квалікативних сем, як «у супроводі вітром/градом» - *Priller*, «убез вітряну погоду», «той, щопідмиває землю», «той, щонаносить шкоду рослинам», температурна сема «теплий» - *Giftregen, Sonnenregen*; та темпоральні семі, які вказують на сезон або частину доби - *Apriller, Laubschwemme, Morgenregen*. Не можливо не помітити, що наведені лексеми, збігаючись в референті, відрізняються актуалізованою на семантичному рівні ознакою. Так, наприклад, дощ, що випадає на весні, позначається у німецьких говірках як квітневий (*Apriller*), про що внутрішня форма слова.

Крім того, у складі групи можна зустріти конституенти, що позначають в інших значеннях звукоутворення або переміщення у просторі: *Gelatscher, Pläderig, Plätscher*. Як бачимо, крім свідчення про слабку інтенсивність дощу, німецькі метеоніми фіксують випадання сильного, і навіть сильного тривалого дощу, і дощу, який випадає великими краплями тощо.

Визначення ціннісної складової також спирається певним чином на фольклорні, пісенні, ліричні та інші традиції етносу завдяки детальному метафоричному осмисленню. Як слушно зауважує Н. Ашиток, що різновиди переосмислення назв є продуктом лінгво-інтелектуальної діяльності мовнокультурної спільноти, за межами якої метафорична модель не може

існувати і стає незрозумілою для носіїв мови [Ашиток 2009, с. 42]. Зазначимо, що показовими в аспекті метафоричного сприймання дійсності є діалектні назви метеорологічних процесів, пов'язаних зі **снігом**.

Сніжне покриття характеризується теж не завжди як іманентне явище, але й як результат суміжних природній процесів. Інакше кажучи, ми маємо справу з явищем спеціалізації значення, що наочно підтверджують ряди гіпонімів, що презентують окремі семантики: «багато наметеного снігу» - *Schneegebochte*, «сніг, який щойно випав» - *Neuschnee*, «щільний, злежаний сніг» - *Burschnie*, *Parschnee*, «іній, паморозь» - *Reif*, *Rauhreif*, *Anhang*, *Graureif*, *Eisnadeln*, *Mihltau*, *Schneebliet*, *reifen*, *bereifen*. «сніг із жовтою водою» - *Gsabb*, *Gschlapp(e)(ri)*, *Matsch*, *Suppm*.

Слід зазначити, що у позначеннях метеорологічних явищ зазначено багато випадків **метафоричного перенесення**, наприклад, *Suppm* – «суп» і «сніг із жовтою водою» у франкських говірках; трапляються випадки опосередкованої (непрямої) номінації: *Ausche* (несподіванка) – «несподівана злива» у німецьких говірках Сілезії. Зміна агрегатного стану снігу знаходить своє вираження у семантиці іменників у прямому та переносному значеннях – *Glatteis*, *Bugeis*, *Ochsenauge* (досл. «повітряний міхур під кригою»).

В дефініції лексем *graupeln*, *gritzeln*, *hageln*, *verhageln*, *rissein* (Mainz), *sauen*, *kiesln*, *steinern*, *es kitzbohnelet* міститься вказівка на наявність семантичної ознаки «**випадати (про град)**». Неповна парадигма дієвідміни, а саме безособове використання цих дієслів виражає про певне відношення людини до відповідних погодних явищ. Можливо, в таких найменуваннях продовжують відбиватися давні переконання людини, як то страх перед силами природи. Тому безособове вживання дієслів сприяє тому, що ця сила не називається прямо, а це, у свою чергу, передає бажання людини відвести загрозу надприродних сил.

Стан атмосфери зі снігом, як опадами, протиставляється стану атмосфери без снігу. Проте спеціальних лексичних одиниць, що називають погоду без снігу, в німецькій літературній мові та у діалектах не виявлено.

2.3 Лексичні репрезентанти лексичної групи «BEWÖLKUNG» у перекладі

Референт «хмари» репрезентується переважно метеонімами-композиціями, що позначають розмір та форму цих атмосферних явищ: **маленькі хмари**» - *Lämmelwolken, Scharwolken, Pflugschar, Schäflein*; «**кучові хмари**» - (Kippel, Räppel), «**тонкі, витягнуті хмари**» - *Hechtwolken, Flämmleinwolken*. У їх дефініції лексем міститься вказівка на тип умотивованість, що базується на зовнішній схожості хмар з тваринами - *Lämmelwolken, Abendlämmlein, Morgenlämmlein, Schäflein*, рибами - *Hechtwolken*. Діалектні лексеми дають якісну характеристику хмарам, яка свідчить про взаємозв'язок цього референта з такими референтними напрямками ЛГ, як «дощ», «гроза», «сніг», «сонце»:

- «**дощові хмари**» (*Gepäpel, Kippel*);
- «**грозові хмари**» (*Päppel, Schwerzn, Schwärzn, Gewidderbuuzn*);
- «**снігові хмари**» (*Schneeblihen*);
- «**дощові хмари, осяяні сонцем**» (*Regengalle*).

Переклад таких лексем на українську мову повністю корелює з прийомами, що використовуються для перекладу складних метонімів німецької мови. В кінцевому варіанті ми отримуємо словосполучення, де через опис визначальний компонент частково втрачає свою метафоричність, і може набувати термінологічного характеру.

2.4 Лексичні репрезентанти лексичної групи «LAUT UND LICHTERSCHEINUNGEN» у перекладі

Лексичні одиниці зі значенням «**атмосферні акустичні та світлові явища**» формують наступну групу. Ядром групи виступає лексема *Gewitter* (*гроза*), яка у тлумачному словнику Дуден має наступну дефініцію: «*mitBlitzenundDonner [undRegeno.Ä.] verbundenesUnwetter*» [D 2006, S. 448] – «погана погода, пов'язана з громом, блискавкою, дощем тощо». Синонімами до цієї лексеми виступають іменники *derGewittersturm, derGewitterzug, dasUngewitter, dasGeblietz, derFeuerstrahl*, а сам процес позначається конструкціями *es (ge)wittert, eszuckt, esglittnt, leuchtert*, з яких три останні носять діалектний характер і утворюють

периферійний шар досліджуваної групи. Різновиди грози вербалізуються такими прикметниками, як *einschweres, heftiges, nächtlichesGewitter* або композитом *Frontgewitter* – фронтальна гроза. До того ж гроза кваліфікується як явище, яке може змінювати своє місцеположення: *EinGewitterzieht [her]auf, liegtinderLuft, istimAnzug, brautsichzusammen, ziehtvorüber*.

Виходячи зі значення ядерної лексеми, бачимо, що складовими грози є грім та блискавка. Грім (*der Donner*) інтерпретується як «dumpf rollendes Geräusch, das dem Blitz folgt» [D 2006, S. 386] – «глухий звук, що поширюється небом після блискавки». Лексема *der Donner* слугує базисом для утворення композитів, які не конкретизують, а перефразують її значення: ***Donnerrollen, Donnerschlag, Stimme Gottes***.

Якості грому репрезентуються прикметниками *heftig* і *fern*. Грім характеризується не тільки як акустичне явище (*Der Donner kracht*), але й таке, що може розгортатись та пересуватись у небесному просторі (*Der Donner rollt*). Крім того, цей акустичний процес позначається безособовими конструкціями *esdonnert, esbummert, esrummelt, esgrollt, esrumpelt, esbuhnert* (діал.), *eshochelt* (діал.). Метафори *Petrus schiebt Kegel, die Engel kegeln* підкреслюють значущість релігійних поглядів народу у інтерпретації дійсності.

Лексема *der Blitz* очолює синонімічний ряд (метафоричних) іменників *Blitzstrahl, (kalter) Strahl, Wetterstrahl, Kugelblitz, Wetterleuchten, (Sankt) Elmsfeuer, Glimmentladung, atmosphärische Entladung, Einschlag, Blitzableiter, Licht*.

Особливий інтерес в плані перекладу викликають словосполучення метафоричного характеру, що ґрунтуються на релігійно-міфологічних асоціаціях *Stimme Gottes, Elmsfeuer*, які слід перекладати або **калькуванням**, або **описово з підстрочником**.

2.5 Лексичні репрезентанти лексичної групи «WIND» у перекладі

Ядерна лексема *der Wind* утворює кілька композитних одиниць, які разом з іншими конститутнтами групи (метафоричного та неметафоричного характеру) позначають різні види вітру. Референт «вітер» представлений у лексиконі німецької мови не просто як перелік назв вітряного напрямку, який можна знайти у будь-якому словнику літературної мови. У назвах вітру відбивається перш за все зацікавленість діалектоносіїв у таких його характеристиках, як:

- географічний напрям: *Hinterwind, Polake, Pole*;
- фізичний напрям: *Drehwind, Getöbse*;
- сезон: *Lenzwind, Schneefresser, Schneejauche*;
- час дня: *Mittagswind, Abendluft*.

Всі ці семантичні характеристики можна відтворити у перекладі, правильно визначивши семантичну структуру композитів і враховуючи **метафоричний** характер аналізованих лексем.

Назви погодних умов є досить колоритним фрагментом німецькомовної діалектної картини світу, відкритим і цікавим для когнітивно-ономасіологічних досліджень, адже, по-перше, цей номінативний масив формувався упродовж усього історичного розвитку мови та еволюції етносу; по-друге, в назвах метеорологічних процесів відображено широкий спектр інформаційних каналів: слухових, зорових, дотикових, запахових, а також аксіологію та почуття народу; по-третє, з'ясування особливостей добору мотиваторів при творенні метеонімів дозволяє глибше пізнати як номінативні механізми мови в цілому, так і їхнє підґрунтя в етносвідомості.

При зіставленні ЛГ виявляється значеннєвість кожного лексико-семантичного варіанта, синонімічні та гіперо-гіпонімічні зв'язки між значеннями, які в кожній мові мають свої відмінності. Дослідження таких полів дає можливість побачити як загальнолюдські універсалії у когнітивній діяльності людей, так і специфічні відмінності вживання того чи іншого значення слова.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАД ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З МЕТЕОРОЛОГІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

При перекладі фразеологізму перекладачеві необхідно передати його зміст і відобразити його образність, знайшовши аналогічний вислів в німецькій мові й не випустивши при цьому з виду його стилістичну функцію. При відсутності в німецькій мові ідентичного образу перекладач змушений вдаватися до пошуку «приблизної відповідності» [Комиссаров 2001, с. 51]. З перекладацької точки зору німецькі фразеологічні одиниці діляться на дві групи:

- 1) фразеологічні одиниці, що мають еквіваленти в українській мові;
- 2) безеквівалентні фразеологічні одиниці.

Семантично різноманітну фразеологічну групу в німецькій мові складають вирази, що мають своїм образним субстратом погодні атмосферні явища. Визначивши особливості фразеологічних одиниць з метеорологічним компонентом та їх основні ознаки, а також проаналізувавши їх за тематичним та

граматичним складами, доречно вести мову про основні способи перекладу фразеологічних одиниць. До них відносяться: повний еквівалент, частковий еквівалент, фразеологічний аналог та описовий переклад.

Фразеологічний переклад

На думку Н. Хомякової повні структурно-семантичні еквіваленти фразеологізмів - це такі фразеологічні одиниці англійської й української мов, в яких при повній тотожності значення спостерігається тотожність компонентного складу при схожій синтаксичній структурі [Хомякова 2008, с. 11].

Використання такої відповідності дозволяє якнайповніше відтворити іншомовний фразеологізм, і перекладач передусім намагається його відшукати. Оскільки будь-яка рівнозначна відповідність є еквівалентом, то доцільніше зазначений вище тип перекладу називати моноеквівалентом. Ці відповідності можуть виникати в результаті дослівного перекладу німецьких фразеологізмів, наприклад: Фразеологічний переклад передбачає використання в тексті перекладу стійких одиниць різного ступеня близькості між одиницею іноземної мови і відповідної одиницею перекладної мови - від повного і абсолютного еквівалента до приблизно фразеологічної відповідності.

Фразеологічний прийом включає в себе переклад за допомогою еквівалента та переклад за допомогою аналога. Найкращим прийомом перекладу фразеології є використання відповідного фразеологізму в мові перекладу, оскільки це гарантує не лише передачу змісту, а й відтворення образності та експресивності виразу німецької мови. Кількість повних еквівалентів порівняно невелика, оскільки носії німецької та української мов мають різний світогляд та культуру [Ніколащенко 2019, с. 369].

Як правило, незалежно від контексту *еквівалент* повинен мати однакові денотативні та коннотативні значення, тобто між співвідносними фразеологічними одиницями не повинно бути розходжень у відношенні значеннєвого змісту, стилістичної віднесеності, емоційно-експресивного забарвлення, вони мають приблизно однаковий компонентний склад, однакові лексико-граматичних показники [Виноградов 2001, с. 278].

Крім повних еквівалентів, існують *часткові еквіваленти*. Переклад на основі часткових фразеологічних еквівалентів аж ніяк не означає, що при цьому в перекладі значення і образність фразеологізму передаються не повністю. Для перекладача при перекладі фразеологічної одиниці важливо, перш за все, передати образ фразеологізму, а не його мовну структуру [28, с. 65].

Нефразеологічний (описовий) переклад

Багато німецьких фразеологічних одиниць не мають еквівалентів в українській мові. Це в першу чергу стосується фразеологізмів, що позначають неіснуючі у нас реалії. При перекладі подібних фразеологізмів не слід використовувати українські фразеологізми, що містять специфічні національні реалії [Корунець 2000, с. 138].

При перекладі фразеологічних одиниць, необхідно враховувати, що емоційний компонент значення ФО, ґрунтується на образності. Отже, для того, щоб передати емоційність фразеологізму при перекладі, необхідно зберегти його образну основу. Однак при цьому необхідно враховувати, що ФО - це фразеологічні звороти, характерні для певної мови, і багато з них мають яскраве національне забарвлення, завдяки тому, що до їх складу входять слова, що позначають предмети і явища національної культури. Ця обставина, ускладнює переклад ФО, що мають національно-специфічні конотації. Незважаючи на це проблема передачі емоційно-стилістичного забарвлення ФО має конкретні рішення.

Описовий переклад застосовується тоді, коли в українській мові відсутні еквіваленти й аналоги.

3.1 Переклад фразеологізмів із збереженням образної (метеорологічної) основи

Зазначимо, що для перекладу таких фразеологізмів характерні усі три способи. Проте провідне місце займає підбір **часткового еквівалента**. Це

можна побачити у таких прикладах: 1) *die Sonne lacht* – буквально: сонце сміється; у рідній мові може бути як варіант «погода нам посміхається»; 2) *bei strahlendem Sonnenschein* – за прекрасної, сонячної, теплої погоди. В обох випадках лексема *die Sonne* замінюється гіперонімом "погода". А у наступному прикладі для характеристики поганої, дощової погоди у складі фразеологізму вживається іменник *der Wind*: «*bei / in Wind und Wetter*» – за будь-якої, тобто навіть за поганої погоди. Натомість у перекладі ми спостерегаємо опущення, а сам перекладений фразеологізм набуває статусу часткового еквіваленту.

Різноманітними в німецькій мові є фразеологічні засоби, якими можна показати, що на вулиці йде сильний дощ. При цьому практично всі вони будуть перекладатися як «дощ ллє, як із відра». Тут ми зустрічаємо **частковий еквівалент** або **аналог**. Як бачимо, при перекладі наступних синонімічних ФО маємо справу з **видовою заміною** компонента зі значенням "ємкість для рідини": *esgießt mit Kannen*, *esgießt wie mit Kübeln*, *esgießt wie mit Mulden* – дощ ллє як з відра (хоча дослівно: з чайника, з діжки, з корита).

Переклад **аналогом** має місце, коли метеонім німецького ФО має специфічну сполучуваність, викликану асоціаціями, що характерні саме для носіїв цієї мови: *es regnet Bindfaden* – йде настільки сильний дощ, що здається, що міжокремими краплями не залишається вільного місця та складається враження однієї суцільної нитки; *es regnet Strippen*, *es regnet junge Hunde* – йде сильна злива.

При цьому іноді на жаль втрачається національно-культурний компонент фразеологізму: «*es regnet Schusterjungen*» – (розмовний, грубий) йде дуже сильний дощ (дослівно: учнями шевця). Бере початок з того факту, що в Берліні раніше було дуже багато учнів шевців.

Для позначення погоди в німецькій мові також часто застосовуються образи предметів, кольору, герої казок чи міфологічні персонажі, тварини. Через своєрідну лінгвокультурну основу таких фразеологізмів та неможливість зберегти у перекладі їх семантичну структуру використовується нефразеологічний, тобто **описовий переклад**: «*eine Mütze voll Wind*» – легкий вітер; «*in grauer Ferne*» - у тумані, у туманній даліні.

3.2. Переклад фразеологізмів без збереження образної (метеорологічної) основи.

Йдеться про ФО з метеорологічним компонентом, понятійна сфера яких зазнала переосмислення. В результаті, значення фразеологізму стало спрямованим не на характеристику погоди, а на характеристику інших явищ. Так, лексеми *Wind*, *Donner* і *Blitz*, в силу своїх якостей – швидкості та раптовості – дуже часто асоціюються зі *швидкістю та крайнім приголомшенням, несподіванкою* (1). Для перекладу ФО з такою семантикою тільки у двох випадках використовуються **повний еквівалент**: 1) *wie ein Donnerschlag aus heiterem Himmel* – як грім серед ясного неба. 2) *(da) stehen wie von Donner gerührt* – стояти, як громом уражений. У всіх інших ситуаціях мають місце **часткові еквіваленти**: *läuft wie der Wind* – мчить вихрем. Посилення конотації метеоніма; *verbreitet sich wie der Wind* – поширюватися зі швидкістю блискавки. Заміна метеорологічного образу "вітер" - "блискавка"; *wie ein Blitz* – надзвичайно швидко. Частимовна заміна; *wie ein geölter Blitz* – швидко, блискавично. Частимовна заміна; *(die Nachricht) schlug wie der Blitz* – (звістка) як громом вразила. Заміна метеорологічного образу "блискавка" - "грим"; *wie ein Blitz aus heiterem Himmel* – зненацька, раптово, як грим серед ясного неба. Заміна метеорологічного образу "блискавка" - "грим"; *wie vom Blitz getroffen* – як громом уражений. Заміна метеорологічного образу "блискавка" - "грим".

Виділяється група стійких виразів, де погодні явища набувають як переосмислення значення «гнів» (2). Для їх відтворення у перекладі використовується **частковий еквівалент, напівкалька**: *ein Donnerwetter geht auf jemanden nieder* – начуюсь голову обрушилася буря; але здебільшого знаходимо у перекладних словниках результати **описового перекла**

ду: *wie ein heiliges Donnerwetter dreinfahren* – влаштувати грандіозний скандал;
ein Donnerwetter loslassen – вибухнула лайкою.
Сюди ж можна віднести застарілі вирази (3),
що живаються у розмовній мові і також перекладаються описово: *Potz Blitz! / potz
Wetter!* – Тисячачортів! *Alle Wetter!* – Прокляття! Ось так! *Donner, Blitz und
Hagel!* – Тисячачортів! Чорт забирай!

Слова *Regen*, *Wind* и *Wetter* можуть значення «небезпека, неприємності»
(4). Іноді ці компоненти зазнають трансформацій, як то заміна метеорологічного
образу і тоді йдеться про **часткові еквіваленти**: *vom Regen in die Traufe kommen*
– потрапити з вогню та в полум'я, буквально – з дощу під карниз/водосточную
трубу/крапель; або про **фразеологічні аналоги**: *j-n. im Regen stehen lassen* –
кинути напризволяще, залишити у скрутній ситуації без підтримки.

Багато з таких виразів беруть свій початок з Біблії. Вони перекладаються на
українську мову шляхом **дослівного перекладу**, або **фразеологічним
аналогом**:

Wer Wind sät, wird Sturm ernten. – Хто сіє вітер, той пожне бурю, що означає:
якщо хтось зробить щось погане, він буде покараний чимось гіршим; погане
повертається сторицею. Дослівний переклад, калька.

Auf Regen folgt Sonnenschein – За поганими часом завжди йдуть добрі; після
дощу завжди світить сонце. Дослівний переклад, подвійна актуалізація (тобто
застосування прямих і переносних значень);

Auf Donner folgt Regen – за громом слідує дощ, що означає: сварка
закінчується сльозами. Фразеологічний аналог.

Vor dem Regen unters Dach kommen – вчасно уникнути неприємності,
небезпеки. Фразеологічний аналог, трансформація метеокомпонету.

Und wenn der ganze Schnee verbrennt – всупереч усьому, що б там не
сталось. Фразеологічний аналог, трансформація метеокомпонету.

Erschüttet's ab wie der Hund den Regen. – буквально: він струсить це з себе,
як собака – дощ; йому як із гусака вода. Фразеологічний аналог.

Es schlägt nicht immer ein, wenn es donnert. – Не такий страшний чорт, як
його малюють. Фразеологічний аналог, трансформація метеокомпонету на

основі релігійно-міфологічних асоціацій.

Погодні явища, самі по собі мінливі та непостійні і асоціюються зі змінами настрою, положення та самих обставин (5). Тому метеокомпонент ФО, а це як правило Wind, Wetter, трансформується при перекладі у відповідні абстрактні іменники, типу "ситуація", "порядок", "думки" та "настрій", "вигляд". Вибір варіанта перекладу зводиться до **фразеологічного аналогу**: *Der Wind hat sich gedreht.* – становище змінилося (у буквальному перекладі змінюється напрям вітру); *Aus welchem Loch pfeift der Wind?* – Як ситуація? *den Mantel nach dem Wind drehen* – підлагоджуватися до обставин; *Fähnchen (seine Fahne) nach dem Wind drehen, hängen* – пристосовуватися до стану речей, що змінився, внаді отримати перевагу; *Irgendwo wehte in anderer, scharfer, schärferer Wind* – Де тепер суворіші порядки; *Der Wind pfeift aus einem anderen Loch* – Порядки стали багатосуворішими; *Schönwetter machen, (auf) gut Wetter machen* – піднімати, покращувати настрій, пом'якшувати неприємне враження; *Ein Gesicht wie drei (sieben, zehn, vierzehn) Tage Regenwetter machen* – мати дуже похмурий, незадоволений вираз обличчя; мати похмурий вигляд.

Зі значенням «зміна напрямку, обставин» тісно пов'язане значення знання, розуміння ситуації (6): *wissen, woher der Wind weht* – розуміти, у чому справа; *Wind von etwas bekommen* – пронюхати, провідати про що-небудь; *daher weht der Wind* – а, такось звідкіль вітер дме! Як бачимо, образною основою таких ФО є лексема *Wind*, семантика якої уособлює у собі щось інформативне, нове. Тому у структурі німецького ФО можна дуже часто побачити супроводжуючі лексеми Wind прикметники типу *neu, frisch*: *sich den (frischen) Wind um die Nase wehen (um die Ohren wehen lassen)* – набувати знання, набиратися життєвого досвіду.

З поняттям погоди тісно пов'язане поняття хронології (7). Найбільш чітко це поняття виражається у фразеологічній семантиці іменника *der Schnee*. Проте на відміну від лексеми *Wind*, що іноді асоціативно співвідноситься з майбутнім, цей іменник має ретроспективну семантику: *Das ist doch Schnee von gestern!* – Це стара пісня; *anno Schnee* – у стародавні часи, дуже давно. Лексема *Schnee*

позначає субстанцію, що схильна швидко

Наступна лексема – *der Nebel* – символізує неясність, таємницю, нечіткість (8). Тому ця лексема передається у перекладі відповідниками на кшталт "морок", "невідомо", "незрозуміло": *bei Nacht und Nebel* – таємно, приховано, під покровом ночі; *blauer Nebel* – міраж, ілюзія; *etwas in Nebelhüllen* – зробити щось навмисно незрозумілим, напустити туману; *etwas in Nebel tun* – чинити навмання, не маючи чіткого плану, необдумано; *Die Zukunft ist in Nebel gehüllt* – Майбутнє приховано за мороком невідомості.

Антонімічну фразеологічну семантику має іменник *das Gewitter*. Він навпаки несе символіку прозорості та трансперентності: *Ein Gewitter reinigt die Luft*. - Гроза очищает воздух (букв.), ясное определение устраняет различия.

Погодні явища використовуються також для зображення перебільшення чогось, найчастіше – безглузлого (9): *Wind machen* – сильно перебільшувати, «вихвалитися»; *viel Wind um etwas machen* – піднімати галас; *ein Sturm im Wasserglas* – робити змухислона; буря у скляниці води.

Погодні явища асоціюються з відчуттями, що виробляються органами почуттів (10): *wie auf Wolken gehen* – ступати як покилим; *drei Meilen gegen den Wind riechen* – дуже неприємно пахнути, шибати вніс; *einen Nebel haben* – бути п'яним, бути на підпитку, тобто бачити світ нечітко, у тумані через випиті.

Лексема *Wind* асоціюється з поняттями сили, яка не тільки може щось приносити, давати, алей забирати : *inden Wind reden/sprechen* – кидати слово навітер; *etwas inden Windschlagen* – залишати безбудь-якої уваги, нехтувати, пропускати повз вуха; *etwas inden Windschreiben* – вважати втраченим (особливо про гроші). Якщо у першому випадку при перекладі ми обираємо **фразеологічний еквівалент**, то у інших – йдеться про підбір **фразеологічного аналога**.

Вітер символізує важливі фактори, що впливають хід подій. Йому не можна опиратись чи нехтувати ним. Відповідний метеонім перекладається часто як "важлива думка, аргумент", а переклад усього фразеологізму зводиться до пошуку **фразеологічного аналога**: *jemandem den Wind aus den Segeln nehmen* – позбавити когось причини їхнього образу дій, передумов до аргументації; вираз

походить з морської сфери – раніше при морських битвах доводилося за допомогою вправних маневрів змушувати ворожі кораблі опинитися на підвітряному боці; *gegen den Wind segeln* – протиставитися головній думці; *mit dem Wind segeln* – погоджуватися з головною думкою; *mit dem Winde zusegeln verstehen* – погоджуватися з головною думкою; *das ist Wind in jemanden Segel* – це в чийсь інтересах, це вода на чийсь млин.

Крім того, такі метеоніми, як *der Regen*, *der Hagel*, *der Sturm*, можуть характеризувати дію також за кількісними показниками та інтенсивністю (11): *ein Regen von Vorwürfen* – безліч докорів; *ein Sturm des Beifalls* – буря оплесків; *im Hagel der Kritik* – під містом критики, *im Kugelhagel* – під градом куль, під інтенсивним обстрілом; *gegen etwas Sturm laufen* – бути активним проти чогось. Цікавим видається ФО *ein warmer Regen* – дуже бажана, часто несподівана надбавка в грошах. Тут кількісна характеристика передається якісним прикметником *warm*.

ВИСНОВКИ

Презентоване дослідження тематичної групи метеорологічної лексики підтверджує факт складності та багатомірності цього сегменту німецькомовної картини світу. Встановлено, що завдяки кореляції загальноновживаної лексики зазначеної тематики з іншими варіантами існування мови – термінологією та діалектизмами, вона справедливо вважається значущою для лінгвокультурних та перекладацьких розшуків. Утвердження у сучасному мовознавстві нового лінгвокультурологічного погляду на мову вимагає від нас звернення до феномену мовної картини світу. Вона інтерпретується нами як мовна репрезентація носіями певної мови навколишньої дійсності і самих себе, розглядати яку можна спираючись як на структурно-семантичні засади вивчення семантики, так і на останні досягнення когнітивної лінгвістики. Найбільш релевантним для нашого дослідження вважається поняття тематичної групи.

Лексичні одиниці в межах тематичної групи «метеорологічні явища» характеризуються різним типом парадигматичних зв'язків (синонімії, гіперо-гіпонімії, антонімії), які забезпечують її системність, що відбиває взаємодію погодних явищ у часовому і просторовому континуумі. Попри граматико-лексичну різноманітність лексики, що входить до тематичної групи «Погодні умови», в ній можна виділити лексичні сегменти / групи, які об'єднані узагальненим значенням, як то: *Wetter, Regen, Schnee, Donner, Blitz, Nebel, Wind*.

В ході аналізу наповненості тематичної групи було встановлено, що крім загальноновживаної лексики групу наповнюють лексичні одиниці, що становлять певні складнощі для їх інтерпретації та перекладу. Такі складнощі обумовлені як структурно-семантичною, так і прагматичною специфікою аналізованих одиниць. З точки зору структури, це складні утворення, що містять у своїй структурі напівпрефікс (як правило) зооморфного характеру, який не тільки певним чином (позитивно, але здебільшого негативно) конкретизує та кваліфікує метеорологічне явище, але й надає лексемі додаткових емоційно-експресивних конотацій. Так, в групі метеонімів зі значенням *Wetter* найбільш значущими

параметрами погоди є її загальна характеристика: «гарна або ясна погода» - «погана погода» та «тепла та приємна погода» - «холодна погода». Конкретні найменування характеризують погоду переважно негативно: *Matschwetter* - сльота, *Affenhitze* - сильна спека, *Hundekälte* - сильний холод. У перекладі ми спостерігаємо, як правило, словосполучення з нейтральною характеристикою погодного явища, де емоційно-експресивний компонент стилістично нівелюється.

З семантико-стилістичної точки зору значну частину лексики можна охарактеризувати як **метафоричні утворення**, що значно розширюють синонімічні та гіперогіпонімічні ряди тематичної групи. Перенос значення спостерігається зі сфери фізіологічних процесів людського буття, а при позначенні опадів та акустично-світлових процесів мають місце також оноματοпоетизми. При перекладі останніх в українському варіанті сема “справляння нужди” як правило, нейтралізується, і попри розмовний характер таких лексем, вживається просторіччя з більш нейтральною конотацією. Так звана “звукова” сема легко компенсується через вибір ситуативного синоніма, що передає аналогічну силу або інтенсивність погодного явища.

Встановлено, що метеонім як об’єкт перекладу заслуговує на увагу не тільки як окрема одиниця парадигматичного рівня мови, але й як структурний компонент фразеологізму. В ході дослідження було визначено 2 категорії фразеологізмів, що містять компонент-метеонім. Першу складають фразеологізми, при перекладі яких зберігається образна (метеорологічна) основа. Для цього обирається фразеологічний частковий еквівалент або аналог, використовується низка прийомів, яка не торкається принципів трансформацій семантичної структури фразеологізму, як, наприклад, заміна образу.

Другу категорію складають фразеологізми, при перекладі яких образна основа не зберігається, метеорологічна сфера зазнає переосмислення, а лексеми-метеоніми вживаються у переносному смислі; в результаті, фразеологізм вербалізує не метеорологічну ситуацію, а інші (здебільшого) абстрактні референти, а також емоційні стани та дії, наприклад: 1) “швидкість/несподіваність”, 2) “кількість/інтенсивність”, 3) “мінливість/непостійність”, 4) неясність/нечіткість, 5) “небезпека/неприємності”, 6) “знання

/ розуміння ситуації”, 7) “минуле”, 8) “сенсорні відчуття”, 9) “гнів/засудження”, 10) “здивування”, 11) “перебільшення”. В процесі перекладу метеокомпонент замінюється відповідним абстрактним іменником чи вигуком (якщо йдеться про вияв емоцій, підбирається фразеологічний аналог або використовується описовий переклад.

Результати дослідження відкривають широкі перспективи для подальшого вивчення лінгвальних та екстралінгвальних чинників формування метеорологічної лексики та фразеології. Вони є достовірними з точки зору залучення репрезентативного фактичного матеріалу. При цьому проведене дослідження не претендує на кінцеве вирішення проблеми перекладу метеонімів. Воно, більшою мірою, має визначити нові перспективи лінгвокультурного опису метеорологічної лексики / фразеології та шляхів подолання труднощів, що виникають при її перекладі.

Отримані результати можуть бути використані у подальших дослідженнях метеорологічної лексики контрастивного та порівняльного характеру. Вони вважаються також релевантними для вивчення лінгвокультурних пріоритетів німецькомовної етноспільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алиференко Н. Ф. Теория языка. Вводный курс: Учеб. Пособие для студ.филол. спец. высш. учеб. Заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2004. 368 с.
2. Апресян В.Ю. Метафора в семантическом представлении эмоций. *Актуальные проблемы современной лингвистики*. М: изд-во «Флинта». 2007. С. 293-307.
3. Архипова И.В. Немецкие девербативы в переводе на русский язык. *Теория и практика германских и романских языков в современной высшей школе России*. Калуга, 2000. 163 с.
4. Афанасьев А.Н. Древо жизни. М.: Наука, 1983. 211 с.
5. Ашиток Н. Моделі формування багатозначних слів як спосіб відтворення "мовної картини світу" в українських говірках. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Сер. : Філологічні науки. 2009. Вип. 81(3). С. 32- 42.
6. Бондаренко К.Л. Співвідношення сленгової лексики української та англійської мов: лексикографічний та перекладацький аспекти. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. 146 с.
7. Бурячок А. А. Принципи моделювання семантичних полів лексики (на матеріалі східнослов'янських назв політичних відносин). *Мовознавство*, 1985. № 4. С.41-48.
8. Вапіров С.Ю. Системні відношення у лексичному масиві коренєвих інтранзитивів : автореф. дис. на ... канд. філ. Наук : 10.02.04. Харків, 2000. 19 с.
9. Виноградов В.С. Введение в переводоведение. М., 2001. 348 с.
10. Гамзюк М.В. Емотивність фразеологічної системи німецької мови: Досвід дослідження в синхронії та діахронії : автореф. на ... док. філ. наук. 10.02.04 (германські мови). Київ : 2000. 31 с.
11. Гурін М. Регіональні особливості метеорологічної лексики карпатських

говірок. Львів: Літопис, 2004. 175 с.

12. Жайворонок В. В. Лексична підсистема мови і значення мовних одиниць. Мовознавство, 1999. № 6. С. 32-46.

13. Жмаєва Н. С., Блідар О.О. Лексичне просторіччя як проблема перекладу художнього твору. Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 2019. № 28. С. 18-25.

14. Зацний Ю. А. Словник неологізмів. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття: англо-український словник. Вінниця: Нова Книга, 2008. 360 с.

15. Казакова Т. А. Практические основы перевода: уч. пособ. Санкт-Петербург: Союз, 2008. 319 с.

16. Канонік Н., Шкаровецька А. Наукові підходи до вивчення лексико-семантичних полів у лексико-семантичній системі сучасної англійської мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Теоретичні засади лінгвістичних досліджень*. Вип. 4, 2015. С. 189-194.

17. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової та технічної літератури на українську мову. Ч. 2. *Термінологічні та жанровостилістичні труднощі*. Вінниця: Нова Книга, 2001. 324 с.

18. Коловская Н.А. Особенности функционирования американского студенческого сленга. *Ярославский педагогический вестник*. Вып. 37. 2004. 120 с.

19. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. М., 2001. -256 с.

20. Кондратенко М. М. Лексика народной метеорологии в славянских языках: автореф. дисс. на ... канд. филол. Наук : . 10.02.03. М., 1994. – 22 с.

21. Коровушкин В. П. Нестандартная лексика в английском и русском военных подъязыках (понятийный аппарат социолексикологического описания). *Вестник оренбургского государственного университета*. 2003. № 4. С. 53–59. .

22. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга, 2000. 448 с.

23. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство: методи, принципи, аспекти й рівні дослідження. *Мовознавство*, 2006. № 5. С. 34–51.
24. Критенко А.П. Тематичні групи слів і омонімія. *Слов'янське мовознавство*. К., 1992. Вип. 4. С.198-211
25. Кубрякова ЕС. Типы языковых значений: семантика производного слова / Кубрякова Е.С. М.: Наука, 1991. 200 с.
26. Левицкий В.В. Семасиология. Винница: НОВА КНИГА, 2006. 512 с.
27. Левченко Я.Е. Динамічний аспект семантики іменників фразем із компонентом «Погода» (на матеріалі російської мови) : автореф. на канд. філол. наук : 10.02.02. Харків, 2000 15 с.
28. Макарчук С. А. Етнографія України. Львів: "Світ", 2004. 281 с.
29. Малюга А.Ф. Системність відношень у тематичній групі слів на позначення явищ природи. *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка*. № 13 (200), Ч. II, 2010. С. 130-135.
30. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. К.: Знання, 2004. 326 с.
31. Мартос С. А. Молодіжний сленг: міф чи реальність? Вивчаємо українську мову та літературу. 2004. № 11. С. 12–15.
32. Мокиенко В. М. Славянская фразеология. М.: Высшая школа, 1980. 207 с.
33. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови. Харків, 1993. 256 с. 1993.
- Николаева Н.С., Спасова А.В., Говердовський В.И. Культурний компонент в системі конотації слова. *Язык и культура: Первая Международная конференция: Материалы*. К.: 1992. С. 64-65.
34. Ніколащенко Ю.А. Формування навичок перекладу фразеологізмів у майбутніх перекладачів (на матеріалі німецької мови). *Молодий вчений: науковий журнал*. 2019. № 6 (70) с. 368-371.
35. Орендарчук О. Л. Структурні моделі англійських дієслів чуттєвої сфери. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. К. : Логос, 2008. Вип. 14. С. 375–381.
36. Паламарчук О.Л. Відтворення української національно характеристичної лексики в художньому перекладі. *Взаимодействие украинского и русского языков на территории Украины и актуальные проблемы их исследования и*

преподавания: Материалы I Ганичевских чтений. Полтава, 1993. Т.2. С. 38-40.

37. Паморозская Н. И. К вопросу о системных отношениях в лексике / Н. И. Паморозская. *Сборник докладов и сообщений лингвистического общества V.* Калинин, 1975. С. 207–214.

38. Пойда О. Б. Лексико-семантические связи слов, называющих явления природы, в брянских говорах : автореф. на дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. „Русский язык”. Ленинград, 1988. 17 с.

39. Прохоров В.Ф. Глагольная синонимия в немецком и русском языках: этимологический анализ. Запорожье: ЗГУ, 1997. 196 с.

40. Пыхтеева А. А. Наименования явлений природы в говорах Среднего Прииртышья : автореф. дис. на ... канд. филол. наук : 10.02.01. Л., 1978. 16 с.

41. Резцов В.В. Семантические особенности глаголов, обозначающих происходящие в природе процессы (на материале брянских говоров). *Лексический атлас русских народных говоров: Материалы и исследования.* 1998. СПб., 2001. С. 310-314.

42. Ситянина Н.В. Структурно-семантическое исследование наименований объектов и явлений природы в современном английском языке: Дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04.СПб., 2004. 146 с.

43. Степанова М. Д. Словообразование современного немецкого языка. М: Наука, 1982. 376 с.

44. Телия В.Н. Механизмы экспрессивной окраски языковых единиц *Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности.* М.: 1996. 236 с.

45. Ткаченко Т. В. Засоби стилізації розмовності в прозі Михайла Стельмаха: автореф. дис. ... канд. філол. Наук: 10.02.01. К., 2006. 20 с.

46. Филин Ф.П. О лексико-семантических группах слов. *Езиковедски изследования в чест. на акад. Ст. Младенов.* София: Издание на българската академия науките, 1982. С. 523-538.

47. Хомякова Н.А. Эмотивные фразеологизмы в русском, французском и английском языках : сопоставительный анализ : автореф. дис. На ... канд.

филол. наук : 10.02.20. Москва, 2008. 212 с.

48. Хромов С.П. Мамонтов Л.И. Метеорологический словарь. Москва: Академия, 2002. 323

49. Шубіна Т. В. Проблема термінотворення в географічній термінології 20-х років. *Теорія і практика термінологічної лексикографії*. Київ: КНЛУ, 2006. С. 49-52.

50. Dornseiff. F. *Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen*. Mannheim: Walter de Gruyter, 2004. Auflage: 8, völlig neu bearb. 933 S.

51. *Glück H.* Sprache im Fluss. Deutschland. 2003. H. 6. S. 40–43.

52. Grimm J. Untersuchungen zu Synonymie und Synonymität durch Wortbildung im neueren Deutsch & Ein Beitrag zur Theorie der deutschen Synonymik, dargestellt an Beispielen aus dem Bereich des Substantivs: Diss. B. - Leipzig, 1990. 510 S

53. *Kragl F.* In welchen Bereichen können wirkliche Probleme auftreten? Wörter aus der Fremde. – <http://andpuzik.narod.ru/WFremd.mht> (Cited 07.06.2000)

54. *Langer H.* Zum Wortschatz der Sachgruppe Internet. Muttersprache. 2001. H. 111. S. 97–110.

Näser W. UE “Landes- und Kulturkunde des Deutschen” (für Ausländer). – <http://www.staff.uni-marburg.de/naeser/theses-sprw.htm> (Cited 23.05.2005)

55. *Sick B.* Er designs, sie hat recycled, und alle sind chatting. – <http://www.spiegel.de/kultur/zwiebelfisch/0,1518,296589,00.html> (Cited 21.04.2004)

56. Trier J. Das sprachliche Feld. *Wortfeldforschung*. Hrsg. L. Schmidt. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1973. S. 129-161.

57. Weisgerber L. Zur innersprachlichen Umgrenzung der Wortfelder. *Wortfeldforschung*. Hrsg. L. Schmidt. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1983. S. 198-244.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СЛОВНИКІВ

58. Великий німецько-український словник / Сост. Віталій Мюллер. Київ: Чумацький Шлях. 2007. 792 с.
59. Словник синонімів української мови /Сост. О. Усик. Київ: Навчальна книга — Богдан. 2013. 576 с.
60. Bulitta E./H. Wörterbuch der Synonyme und Antonyme. - Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 1991. 795 S.
- 61 DUDEN: Deutsches universales Wörterbuch. Mannheim: Dudenverlag, 1991. 1816 S.
62. DUDEN: Die Sinn- und sachverwandten Wörter. Mannheim: Bibliographisches Institut, 1986. 801 S.
- 63 Synonymwörterbuch: Sinnverwandte Ausdrücke der deutschen Sprache / Herausg. v. H. Görner u. G. Kempcke. Leipzig: Bibliographisches Institut, 1978.
64. Wahrig G. Deutsches Wörterbuch.-München: Mosaik Verlagen, 1986. 1493 S.
65. Wörterbuch der deutschen Sprache / Hrsg. von R. Klappenbach und W. Steinitz. Berlin: Akademie, 1978. 4579 S.

СПИСОК ДЖЕРЕЛІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

66. www.lachmeister.de/lustige-witze/wetter/index.html
67. www.sprichwoerter-redewendungen.de/.../
68. <http://www.kirchenweb.at/bauernkalender/witze/witze.htm>

ZUSAMMENFASSUNG

In den letzten Jahrzehnten hat das Interesse an der Übersetzungsinterpretation der linguo-kulturellen Spezifik der sprachlichen Einheiten stark zugenommen. In dieser Forschungsarbeit wird meteorologische Lexik und Phraseologie der deutschen Sprache vom Standpunkt der Übersetzungsmöglichkeiten studiert.

In der vorliegenden Forschung wird die nominative, kognitiv-semantische Natur der Witterungslexik untersucht, die Methoden ihrer Übersetzung ins Ukrainische und Transformationen analysiert.

Die meist präsentablen thematischen Gruppen dieser Lexik sind mit folgenden Lexemen betitelt: Wetter, Niederschläge, Bewölkung, Laut- und Lichterscheinungen, Wind. Der Bestand der Gruppe ist sowohl strukturell-semantisch, als auch stilistisch vielfältig. Der Struktur nach sind die Konstituenten der Gruppe einfache und zusammengesetzte Lexeme; beide strukturelle Klassen können aus semantischer Sicht metaphorisch und im stilistischen Plan umgangssprachlich sein. Die Bedeutung der Komposita wird sehr oft durch Halbpräfix konkretisiert.

Meteorologische Komposita können durch Wortfügungen, einfache Substantive übersetzt werden, es können folgende Herangehen, wie semantische Ausgleichung und Lehnübersetzung verwendet werden. Metaphorische Einheiten werden metaphorisch, indem eine der semantischen Komponente ersetzt wird, aber zum größten Teil nicht metaphorisch übersetzt. Dasselbe betrifft auch Saloppelemente.

Die Phraseologismen mit einer meteorologischen Komponente sind ihrer semantischen Struktur auch nicht immanent. Sie werden in 2 Kategorien aufgegliedert. Zur ersten gehören diejenige, die bei der Übersetzung ihre semantische (meteorologische) Basiskomponente aufbewahren. Zur zweiten Kategorie zählen die Phraseologismen, die in der ukrainischen Sprache ein anderes Referent charakterisieren.

Stichwörter: meteorologische Lexik, semantische Komponente, Metapher, Umgangssprache, Phraseologismus, Übersetzungsmethode, Übersetzungstransform

ation.

